Массе а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

Серлало

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ») Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадувл 1923 шера денз • ШИНАРА, 21 сентябрь, 1976 шу. • № 115 (5626). • Мах 2 кеп.

СИХДЕ КХАШКАРА ГУЙРАН БАЛХАШ!

КОАРТОЛАШ ЧУЭЦАШ ЛАТТ

«Экажевский» совхозе сихденна дІахьош ю коартолаш чуэцара балхаш. Еррига 500 гектар я укх шера чуэца еза коартолаш. Таханарча дийнахьа чуийца баьннаб 320 гектара тІара. Из культура чуэцаш я 11 механизированни звено.

— ЦІаккха ца хиннача тайпара дика хиннай тха боахаме укх шера коартолаш. Из ишта хилийта гІерташ къахьийгар кхаш леладераша. Цудухьа дог гІоздоаккхаш ба чуэца хьувкъам а. ДІалахача шера хІара гектара тІара 82 центнер мара чуийцанзар оаха. ХІанз хІара гектара тІара юкъера лаьрхІача 130 центнер йоал, план 100 мара йоацача, — йоах совхоза директора Хасиев Салмана.

Коартолаш чуэцаш йоахкача звеношта юкъе шерра яьржай социалистически яхь. Цу яхье хьалхле лелаш хьавоагІа Социалистически Къахьегама Турпал Албогачиев АртагІа. 50 гектарах хІаране тІара 160 центнер коартолаш чуэц по ший накъосташца.

Дика къахьегаш хьайоагІа Аушев Юсупа, Угурчиев Амерхана кулгалду звенош а. КПСС Центральни Комитета Генеральни секретара Л. И. Брежнева Кубанерча механизаторашка дахьийтача письмос дегаш а айдаь доккхий социалистически декхараш тІайийцад цар звеноша. ХІара гектара тІара юкъера лаьрхІача 130 центнер коартолаш чуэца дош деннад. ХІанз хІара гектара тІара 145 центнер коартолаш чуэц цу звеноша.

Коартолаш чуэцара совхоза новкъостал деш я района предприятешкарей дешара заведенешкарей коллективаш. Царех хІара коллективо социалистически декхарашца белгалдаь да коартолаш хьагулъечей хьахоржачей новкъостал делга. Массане а дизза кхоачашду шоаш денна дош. ХІара дийнахьа укхаза болх беш хул 250—300 саг. Шоай мел бола низ сихагІа коартолаш чуэцара тІабахийта къахьегаш ба совхоза болхлой, новкъостал де баьхка нах.

А. САГОВ.

ЯЛАТА ХЬАЖКІАШ ЧУЭЦАР

(17 сентябре кхаччалца)

Районаш	Чуэца езараш (гектараш)	Полаш йола комбайнаш	Царех болх беш яраш	Дийнахьа цхьан комбайно чуийцараш (гектараш)	Ерриге чуийцараш (гектараш)
Ачхой-Мартановски	1780	37	2	3	66
Веденски	350	7	1	2	8
Грозненски	3224	73	19	2,1	728
Гудермесски	400	21	4	3,7	109
Малгобекски	650	28	3	3,3	85
Надтеречни	2010	44	17	3	771
Назрановски	3750	64	—	—	—
Наурски	845	25	11	2,2	233
Ножай-Юртовски	870	1	—	—	—
Советски	520	7	—	—	—
Сунженски	2940	57	—	—	—
Урус-Мартановски	3369	52	26	3,3	775
Шалински	3340	71	26	2	545
Шелковски	815	29	15	3,4	429
Республике гІолла	24863	516	124	2,9	3749

Гурахьа дувча ялато хІара шера йоккха моттиг дІалоац Малгобекски района «Ингушский» яхача комсаш лелаеча совхозе. ИттлагІча пятилетка хьалхарча шера 2100 гектара тІа йийнаяр укхаза гурахьа юв культураш. Агротехнико ма-яххара гІулакх деш чакхбаларах боккха хьувкъам кхебир совхоза ялаташ леладераша. Юкъера лаьрхІача хІара гектара тІара 27 центнер ялат даьккхар цар.

КарагІдийннараша боккхий а беш, хьатІадоагІача шерарча хьувкъама лард йоллаш ба боахама механизатораш. ХІанз сихбенна гурахьа юв культураш дІаювш ба уж. КПСС ЦК Генеральни секретара нов. Л. И. Брежнева Алма-Ате хиннача Казахстана партийно-боахама активе ше къамаьл деш белгалдаьккхар гурахьа ялаташ дІадув лаьтташ шерде лезаш хилар. Цун хьехамаш ларде а лувцаш, 2500 гектара тІа гурахьа дув ялаташ дІаде лаьрхІад совхоза механизатораша.

СУРТА ТІА: гурахьа дув ялаташ дІадувш ба «Ингушский» совхоза № 2 йолча отделене механизатораш Б. Коригов, М.-Г. Фаргиев, И. Коригов.

И. ПЛИЕВА сурт.

Ялат дІаде болабеннаб

Укх шера ка бола ялат чуэцаше пятилетка шоллагІча шера хьувкъама кийчо е болабелар Грозненски районерча «Грозненски шурий» совхоза механизатораш. Кхай тІара комбайн дІаялар — лаьтта аха доладар. Иштта дар цар хьалхашка оттадаь декхар. Болх дика вІаштІехьбаьккхар бахьан долаш ялат чуэцарца цхьана аьха тоадаь дІаоттадир гурахьа ялат дІадуврглола кхаш, кийчдир дІаде фу.

ХІанз гурахьа дув ялат дІаде доладаьд укхаза. Из гІулакх дикагІа вІаштІехьдаьккхад, юхьанца лаьрхІа хинначул йиъ бІаь гектар дукхагІа а дувш, гурахьа кхо эзар совгІа гектара тІа ялат дІаде дезаш йолча совхоза кхоалагІча отделене коллективо.

Дика кхетаду совхоза къахьегамхоша лерттІа кийчдаьча кхашка дикагІа йолча агротехнически ханашка гурахьа дІадийна ялат дукхагІа хьувкъаш хилар, кхыметтел йокъал эттача шера халонашта а цу тайпара кхаш дикагІа духьал отташ хилар.

Макхаш даьха шаьрдаьча тайпара лаьтта дуж фу. Из да хІара механизатора гІулакхах дог а лазаш цІена болх беш хилар, йоаггІача тайпара йоакхо а еш хадданза лаьтта леладара культура лакхъеш уж хилар.

Гурахьа дув ялат шин кІира дІадийна дакхха лаьрхІад совхоза лаьтта леладераша. Шоай кхашка дукха ялат хьувкъаде Іема ба уж, дог тийша ба кердача шера а иштта хургхиларах.

С. СУЛТАНОВ.

Дика лоархІабу

Доккхий социалистически декхараш тІайийцад иттлагІча пятилетка укх шера вай республика хьайбаш леладераша.

Шоаш лаьрхІар толамца кхоачашдар духьа шерра социалистически яхь а йоаржаяь дика хьокхамаш гойташ болх бу республика дукхача фермай къахьегамхоша. Иштта, 16 сентябрь тІакхоачаш Назрановски района фермай болхлоша пачхаьалкхенга дехка дулх соахка цу юкъа дехкачул 13 процент дукхагІа да, хІаьта наурцаша 16 сентябрь тІакхоачаш пачхаьалкхенга дехка дулх 7 процент дукхагІа да соахка цу юкъа дехка хинначул.

Соахкарчул дукха дукхагІа я цхьайолча районашка укх шера пачхаьалкхенга йохка шура а. Иштта, Веденски района—27 процент, Наурски — 7 процент, Назрановски — 3 процент, Ножай-Юртовски района 4 процент дукхагІа шура йохх укх шера соахкарчул.

Денгара денга тІакхеташ я Грозненски, Сунженски, Урус-Мартановски, Шелковской районий хьайбаш леладераша йоаккха шура а. Дог гІоздоаккхаш гІулакх да соахка 1 сентябрь тІакхоачаш ехка хинначул укх шера 1 сентябрь тІакхоачаш пачхаьалкхенга 600 тонн дукхагІа шура ехка хилар.

Соахкарчул дикка дукхагІа хьайбай продукци йоаккхаш дола боахамаш кІезига дац вай республике. Царех я «Назрановский», «40 лет Октября», «Горец», «Джалка», «Автуринский», «Горячеисточненский», «Терек», «Терский», «Минеральный», «Предгорный» яха совхозаш.

Цунца цхьана балха хьалаш цхьатарра доллаше а хьокхамаш тайп-тайпара дола дукха боахамаш да. Соахка 16 сентябрь тІакхоачаш пачхаьалкхенга дехка хинначул кІезигагІа да укх шера цу юкъа Грозненски, Малгобекски, Урус-Мартановски, Шелковской районий ферма болхлоша пачхаьалкхенга дехка дулх.

Надтеречни районе укх шера пачхаьалкхенга йохка шура соахка йохкаш хинначул — 8 процент, хІаьта Малгобекски районе — 7 процент, Шалински районе 9 процент кІезигагІа я.

1976 шера 16 сентябрь тІакхоачаш пачхаьалкхенга шура йохкара шера план кхоачашъярах йола

СВОДКА

(План кхоачашъяр проценташца)

Районаш	Шура
1. Ачхой-Мартановски	71
2. Веденски	103
3. Грозненски	76
4. Гудермесски	74
5. Малгобекски	76
6. Надтеречни	71
7. Назрановски	72
8. Наурски	80
9. Ножай-Юртовски	115
10. Советски	85
11. Сунженски	72
12. Урус-Мартановски	71
13. Шалински	73
14. Шелковской	73
Республике гІолла	77

ТІАДОАГІАЧА ШЕРАРЧА ХЬУВКЪАМА

Са тессача денз малх чубиззалца сацац тракторий таташ «Назрановский» совхоза кхашка. Гурахьа ювча культурашта лаьрхІа лаьтта оахаш я уж.

Комбайнаш кхай тІара йоаллаше а лаьтта аха доладаьд. Цудухьа лоаццача хана механизаторий вІаштІехьдаьннад 3000 гектар лаьтта аха. 30 агрегат я лаьтта оахаш, ворхІ агрегат аьхача лаьтта макха боаккхаш я. Лаьтта 25—27 сантиметр кІоарга оах.

Укх деношка Барсукински отделенерча механизатораша рапорт делар гурахьа аха дезаш хинна лаьтта аьха баьннаб, аьнна. Механизаторашта юкъе яьржача социалистически яхье хьалхле лелаеш хьабаьхкар нормагІа аха деза лаьтта 2,7 гектар мара доацача 3,5 гектар оахаш бола Цунтольгов Уматгири, Мальцев Дмитрий, дуккха кхыбараш.

С. АЛИХАНОВ.

МАШИННАЬКЪАХОЙ ГІУЛАКХАШ

Сийлахь-боккхача Октябра 59 шу дизара сийна къахьегама вахте эттача Грозиерча тепловозникаша тІатеІІа къовсам лоаттабу производственни задаиеш кхоачашъяран балха дикал лакха хилийтаран тІехь.

Шу доладелча денз цхьа эзари ах эзари беза мухь тІабола поездаш дІа-хьа йигай цар, боагІачул совгІа 600 эзар тонн мухь дІа-хьа а хьош. Шоай декхарех дика лоархІалуш хьабоагІа тепловозий машинисташ Шкутов Виктор, Семикозов Юрий, Потемкин Леонид, Соколов Николай, кхыбараш керте латта локомотивни бригадаш.

Укх деношка башха-дика рейс йир тепловоза машинист волча Тебель Владимира бригадо. Нормал совгІа 1073 тонн мухь тІабола поезд йиллача ханал хьалха Артезиан яхача станце дІакхоачайир цо. ХІаьта Грозне юхайоагІаш цо хьанйцар нормагІа боагІачул 1156 тонн дукхагІа мухь.

Локомотивни бригадашта болх дика бара гІо ду ремонтникаша. Иштта, шоай болх цІенен тешшамеи барца укхаза белгалбаьннаб слесараш Усов Виктор, Амерханов Александр, мастер Хожиев Ахьмад, токарь Носков Анатолий, дукха кхыбараш.

Г. АНОХОВ.

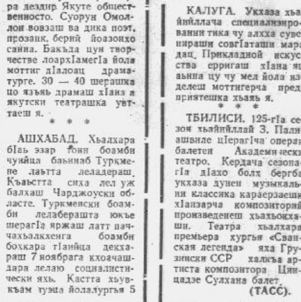
Эксперимент еш латт

МОЛДАВСКИ ССР. Кхай хьисаперча сомий бешара хьалхара хьувкъам чубеннаб. Экспериментальни плантаци хьаяь «Кодру» яхача Іилман-производственни объединене Іилмахоша шоай боахаме.

ЗІамигача гаьний юхкашкаш тІара ураг Іьяхача шпалерашца хьаллаьцача галгех Іобада боккхий Іажай. Цу тайпарча хІара гаьн тІа 3—4 килограмм Іажаш боахк. Сом чуэцара метод а ший тайпара я — ший Іажаш а тІехь хьокх уж галгаш. ХьатІа доагІача шера юхе йисача юхкашта хьатІайоал кердд, латаш йола галгаш.

ЗІамига галгаш латийтара боккха лоархІам болаш ба малхи ретарданташи Цу тайпарча гаьнага дегІ дайтара йола цхьа регулятор я «Тур» яха препарат. Гаьний чура процесс хувд цо, латаш йола галгаш дегІа ахар юха а тохаш визаш тохаш йола чІонкаш дукхагІа хьахилийтара новкъостал ду. Гектара тІара лаьрхІача 1500 центнер Іажаш боал цу бешара. хІанз йолаш йолча сомий бешамашкара боаллареи иттаза дукхагІа.

Цу тайпарча сомий бешо овлаи тІара хуец сомий культураш леладара технологи, торо хулийт бешамашка деча дерригача балхашта механизаци е.

СУРТА ТІА: 1. Кхай хьисаперча сомий беша мугІарашта юкъе обработка еш ва тракторист Пушка Семен.

2. Беш хьаьрех цаІ селекционер юртбоахама Іилмай кандидат В. К. Смычков.

В. ЧАЙКОВСКЕ сурт. ТАСС фотохроника.

«СОЮЗ-22»: НИКЪ ДІАХО БЕШ БА

Наькъа управлене центр, 18 сентябрь. (ТАСС). Космонавтий Быковский Валерей Аксенов Владимирей балха ди тахан московски ханах 5 сахьати 50 минути яьлча дІадоладеннад. Ветта сурташ доахилга кхоачашдаьд экипажо, белггала аьлча, лаьттан тІа гІолла из чубузачен хьалбоалачен хана. ЭкспериментолаьрхІар — кема фотоаппаратуран иллюминаторен оптически характеристикаш Іомаелга а хІаьта иштта Лаьттан атмосфера оптически свойстваш тохкилга а.

Балха ден программана юкъедоагІа юрта боахама, хьун боахама, геологе гІулакхa Лаьттан тІехен сурт доаккхилга. Многозональни фотоаппаратура новкъосталца сурташ доах Средни Азе, Казахстана, СибарегІан районаш тІа. ХьалхагІа сурташ даьхадар Крымски ахгІайрен, Украина, Юкъерча Поволжья, вай мехка Европейски территоре къилбаседа-малхбоалехьарча областий районаш тІа.

Экипажо еча докладашка а телеметрически информаце даннешка а хьежача, «Союз-22» яхача кема тІарча системаша болх боаррамагІа бу. Отсекашкарча микроклимата параметраш лаьрхІача бустамашка я. Новкъосташка Быковскегеи Аксеновгеи дика хьал да.

Наькъа программа толаме кхоачашъеш я.

Советий мехка гІолла

ДЖАМБУЛ Итт эзар тонн гранулаш йола аммонивированни суперфосфат планал совгІа хьаяй Джамбульски суперфосфатни заводе. Кхы тІа а удобрене йоккха парти дІаяхьийтай Узбекистана боамби лелабераштa. Предприятe коллективана производственни график къоастае новкъостал даьд технологически линешта яьча реконструкцеи керда оборудовани толамца карaерзаярои. Гранулаш йолаш мара арахецац хІанз суперфосфат. Цунах йоахка пайдане йола вещесташ дукхагІа а я.

* * *

КУРГАН-ТЮБЕ (Таджикски ССР). Кызыл-Тумшукски газ йоаллача моттигера газ магистральни трубопроводагІа города цІеношка кхаьчай. ХІанз баллонашка а детташ кхоача доагор кхахьа дезац укхаза. «Курган-Тюбегаз» яхача база коллектива кхы а газа линеш йохкаш я нах чубаха цІенош хьалдаьча кердача массивашка, города промышленни предприятешка. Шу чакхдаллалца эзар совгІа йолча квартирашка газ чуюлларгья. ДІахо йодача хана Вахшски атагІе ядача юрташка а кхоаргья из.

* * *

ВИННИЦА. Шекара свеклаш чуэцача къахьегарах йоагІа хьалхара вымпел Липовецки района КПСС XXII съезда цІерагІча колхоза правлене дІаеннай звеньевойна Социалистически Къахьегама Турпала И. Н. Пасечника. Дийнахьара норма 6,5 гектар йолча кхаь балха дийнахьа КС-6 яхача комбайнаца 30 гектара тІара свеклаш чуийцай цо. Укх шера шоай районе эггара тІех хьувкъам баккхара къовсам лоаттабеш я И. Н. Пасечника звено: 175 гектарах хІаране тІара 525 центнер. Дика вІаштІехьбаьккхаб звенора беррига болх. ХІара минот а тІехь лоархІаш ю автотранспорта рейсаш, овлаш кулгашца цІенде ца дезаш бодаше а Турбовски шекара заводе кхоач беррига хьувкъам.

* * *

БАКУ. Боамбе кердача хьувкъама хьалхара эзар тонн чакхъаьккха яьннай Сабирабадски боамби цІенбу завод. Азербайджане йоккхагІъярех йолча цу завода коллективо хІара денна 400 тонн совгІа боамби чакхбоакх, хІаьта из республике лакхагІа барех хьокхам а ба. Укхаза болх бе йолаялийтай боамби цІенбу керда цех, эргаьккха тоаьй хьоаса хьакъоастабеш йола цех. Соахкарчуйца нийсдича укх шера итт процент дукхагІа арахецаргья продукци. Укх шера дика кийчо яь иакъаяхар боамби чуэцача ханна республикерча ерригача цхьайтта завода коллективаш. Оттаяьча графикал ши ди хьалхабаьннаб уж.

* * *

ЯКУТСК. Якутски писатела Д. К. Сивцева — Суорун Омоллона ваьча дийнахьа денз кховзткъеи итт шу дизари литературни болх беш вола ах бІаь шу дизари шерра лездир Якуте общественносто. Суорун Омоллон вовзаш ва дика поэт, прозаик, берий йоазонхо санна. Бакъда цун творчестве лоархІамегІа йола моттиг дІалоац драматурге. 30 — 40 шерашка цо язъяь драмаш хІанз а якутски театрашка увттаеш я.

* * *

АШХАБАД. Хьалхара бІаь эзар тонн боамби чуийца баьннаб Туркмене лаьтта леладераш. Къаьстта сиха лел уж балхаш Чарджоуски областе. Туркменски боамби лелабераштa юкъе шерагІа яржаш латт пачхаьалкхенга боамби бохкара тІайийца декхараш 7 ноябрага кхоачашдара лелаю социалистически яхь. Кастта хьувкъам чуэца йолалургья 5 эзар совгІа боамби-чуэце машин.

* * *

БАРНАУЛ. Алтая хьажкІий кхаш чуийца а яьнна кхашкара дІаяхай комбайнаш. Боккха хьувкъам чубенаб укхаза. Дукхача колхозашеи совхозашеи хІара гектара тІара 300 — 400 центнер моша доакъар даьккхад. Кердача боахамашта тІеххоачашъяьй силос чуйоллара план, ворхІ миллион тонн из кийч я еш.

* * *

СВЕРДЛОВСК. ГІа боахаш йола керда экскаватор хьае болабеннаб «Уралмаш» яхача завода машинашъераш. Цун 85 метр йІаьха стрела лоацагІа я сирийни арахецаш йолча агрегата йолчул. Бакъда, хІаьта а цо хьалдоаккха лаьтта кхозза гаргга дукхагІа да — 1 шовзткъа кубометр.

* * *

РУТАН. (Таджикски ССР). Лакхача лоамашка уллача «50-летия Октября» яхача совхозе болх бе йолаеннай насосни станци. Нанджа хий ткъаь итт эзар миссел лакхача хьал тІа а даькха сомий бешамашка диллад цо. Лоамашка яда совхозаши колхозаши ерригаш хІана яц аьнна долхача хишкара хий лакха лоамашкара кхашка детта хьалтІадоахаш йола насосаши станцеши йолаш я.

* * *

СТЕПАНАКЕРТ. (Нагорно-Карабахски автономни область). Шин шера кхоачам хиллал доакъар Іалашдаь баьннаб Мартунински районерча областе йоккхагІъярех йолча «Коммунизм» яхача колхоза къахьегамхой. Іана кийчдаьд 103 эзар тонн совгІа гІожа доакъар, люцернаи эрий тІаьннача баьццийи сенаж. Чуийна хьажкІий силос чуйоллаш латт. Из болх беш да автономни областера деррига боахамаш. КІоагашка чуелла яьннай из 60 эзар тонн — соахка укх хана хинначох кхоалагІа дакъа дукхагІа.

* * *

ХАБАРОВСК. Керда книжкай тика хьайийллай Байкало-Амурски магистрала трассерча Ясный яхача тІаьш техкарий таежни поселке. Укх шера БАМа малхбоалехьарча участке хьайийллай книжкай пхиъ тика. Уж я Ургале, Алонка яхача поселке, гІишлонхой кхыча керда а поселкашка.

* * *

ФРУНЗЕ. «Гималайски женьшена» — дельтевидин диоскоре хьалхара хьувкъам кхебаьб Тянь-Шана лоамашка. Цу маьхерча бедала овлай массехк тонн мехка формакологически предприятешка дІаяхьийтай дукха ха йоацаш Киргизе вІашагІъеллача дарбан баьцаш лелаеча «Арашан» яхача совхозо.

* * *

МАРЫ. Каракумски канала чура хий Туркмене йоккхагІъярех йолча искусственни водохранилище — Хаузанске кхаьчад. БІаьсти готаш арайоалача хана укхаза хьаІовргда 900 миллион кубометр хий.

* * *

КАЛУГА. Укхаза хьайийллача специализированни тика чу алхха сувенираши совгІаташи мара дац. Прикладной искусства ерригаш хІана яц аьнна цу чу мел йола изделеш моттигерча предприятешка хьаяь я.

* * *

ТБИЛИСИ. 125-гІа сезон хьайийллай З. Палиашвиле цІерагІча операи балетеи Академически театро. Кердача сезонагІа дІахо болх бергба укхаза дунен музыкальни классика карaерзаеши хІанзарча композиторий произведенеш хьахьокхаши. Театра хьалхара премьера хургья «Сванская легенда» яха Грузински ССР халкъа артиста композитора Цинцадзе Сулхана балет.

(ТАСС).

● *Интернациональни доттагIал чIоагIдеш*

ХАЛКЪИЙ ДОТТАГIАЛЦА БА ВАЙ НИЗ

Наьсаре района коллективашка цхьан бартагIа, вIаши тIера болаш болх беш вурийтта къаман викалаш ба. Производствана ерригача участкашка, культура учреждененешка, халкъа образоване КПСС XXV съезда решенеш кхоачашъеча шоашта могаш дола дакъа юкъекхуxь гIалгIаша, эрсаша нохчаша, гуржаша, татараша, дагестанаша, кхы дукхача къамех болча наха.

Районе бахача наха доагIаш сий ду № 1 йолча школа хьехархой А. И. Барановай, Г. А. Макаровай, № 3 йолча школа хьехархочун хIинрий кхалсага А. Т. Тимеряевай, цу школа хьехархочун гIалгIай кхалсага Ф. Мафзиевай, иштта дукха кхыбарий.

Дег тIарча йIовхалца буц района къахьегамхоша лораш А. Пушкарская, Л. Хатагова, А. Л. Гетагазова, кхыбараш.

Района бIаьш болча къахьегамхоша хьинаре толамаш доах иттлагIча пятилетка хьалхарча шера план хацал хьалха кхоачашъяра тIехьа яьржача социалистически яхье. Царех я СССР Лакхехьарча Совета депутат йола доярка Даурбекова Зина, из хIанзле кхоачашъяь яннай шура яккхара шера план. ХIанз Зинас къовсам лоаттабу хIара беттача Iаттагара 5200 килограмм шура бокххартъя аьнна ше денна дош кхоачашдара. Ахриев ГIапура цIерагIча «Электроинструмент» завода болхлочо Н. Е. Капищевас, КПСС райкома бюро член йолча, трикотажни фабрика мастера хIинрий кхалсага Х. Зарасовас, Октябрьски революце ордеи лелаеча «Электроинструмент» завода токара татарина М. Гизатулина, «Экажевский» совхоза коартолаш лелаеча, Социалистически къахьегама Турпала А. Албогачиева, иштта кхычар хьокхаме къахьегарал совгIа хьинаре дакъа лоац болхлой къонача наьналлена кхетам телача.

КПСС Нохч-ГIалгIай обкома Х пленума соцам ларде а лувцаш Iоазьча балха опытах пайда эцаш къахьегамхошта интернациональни атеистически кхетам балара болх айбеш дукха къахьет района партийни организаце. Советски дукхача къамех латтача барт тайначa дезала дезалхо хилара йола оамал хIаране хургйолаш къахьегамхой кхебе кIерт партийни организаци.

КПСС къаман политиках лаьца къамаьл деш 100 лектори докладчики ва районе — парте обкома Х пленум хилалехьа хинначул кхозза дукхагIа. КIезиг-дукха лекционни пропаганда тоае карагIдаьннад тхона. Укх тIеххьарча шерашка интернациональни, атеистически, патриотически темаех 1810 лекци йийшай районе. Наха юкъе идейно-политически, интернациональни, атеистически кхетама болх вIаштIехьбоахачен чакхбоахачен, хьалхашка латта экономически декхараш кхоачашдара уж оаргацагIбоахача парте райкома доккха новкъостал ду агитаторашен политинформаторашен. Керттерча даькъе уж ба производстве хьалхле лелаю коммунисташи комсомольцаши, интеллигенце викалаши.

Йис политинформаторий группеи 34 агитколлективи я районе болх беш. Цар мугIарашка ва 697 агитатори политинформатори. Царех дукхагIчар хьинаре дакъа лоац района къахьегамхошта юкъе беча агитмассови балха.

Парте райкомои юкъхьанцарча партийни организацешен укх тIеххьарча хана тоаяьй багахьа еча агитаце система агитаторийи политинформаторийи дешар. КварталагIа шозза хул агитколлективайи политинформаторий группайи кустовойи районни семинараш.

КIезиг-дукха тоабаьб къахьегамхошта интернациональни кхетам балара болх «Ленинан некъ» яхача районни газето а. Алхха дIалахача шерен укх шера бархI беттен цу темана хетаяь шовзткъен итт совгIа материал араяьннай газета оагIош тIа. Дукха терко ю газето Назрановски Малгобекски, иштта кхыча районнийи къахьегамхой Къилбаседа ХIирий автономни республика къахьегамхошцарча социалистически яхьеи цар вIаши хулача доттагIала вIашагIкхетарийи. Царех лаьца каст-каста материалаш араювл газета оагIош тIа. Цул совгIа Пригородни района газета болхлошца цхьана шин района вахарах доттагIалахи бIарча оагIоши газетий номераш кийчъю. Наха интернациональни кхетам баларах лаьца йола материалаш араяьха кийчъеча газета болхлошта дика новкъостал ду «Электроинструмент» завода парткома секретара Х. Местоева, трикотажни фабрика партбюро секретара Б. Гагиева, № 27 йолча профтехучилища директора заместителa М. Мержоевас, Плиевски юкъерча школа директора И. Хамхоева, совхоз-техникума директора М. Цокиева, кхычар.

Кагирхошта коммунистически кхетам балара балха эггара лоархIамегIдарех да вай кагий нахи мехкарий интернациональни кхетам болаш хьалкхебар. КПСС XXV съезде нов. Л. И. Брежнева аьлар: «Къахьегамхой сакхетаме, эггара хьалхарча аргIанна къонача наьхален сакхетаме а долаш, советски патриотизмаи социалистически интернационализмаи идеяш чIоагIъяр, Советий мехках, Даьхенах доккхал деш кхебар, социализмана карагIдаьннар лораде уж кийча хилийтар хинна а хиппад дIахо хург а да парте лоархIамегIа долча декхарех цаI».

Эггара хьалха из болх бе беза деша баьIача кагирхошта юкъе, хIана аьлча уж ба коммунизм дIахо хьалъе езараш. ХIаьта тахан вай уж кхебарга хьежжа болх бергба цар производстве, цунга хьежжа хургба цар сакхетами уйлаши.

Партийни организацей кулгалца совхоз-техникумен района школайи комсомольски организацеша холуш тоабаьб дешархошта интернациональни кхетам балара болх.

Совхоз-техникума дешархоша доттагIала бувзамаш чIоагIдьад Къилбаседа-ХIирийчен Алагирски хьуна техникума, Дагестана, Черсий-Балкхарой, Белоруссе, Украина техникумий дешархошца. Цу техникумай комсомола комитеташа комсомольски балха опыт дIахьа эц, спортивни яхьаш чакхйоах, художественни самодеятельноста концерташ уттаду дIаьоха ухаш. Иштта, масала, дукха ха йоаццаш техникума дешархоша кIала кхетарах кубок яккхарах доттагIала вIашагIкхетар чакхдаьккхар Къилбаседа Кавказа техникумай спортсменашца. Из вIашагIкхетар дIадолалуш митинг йир спортсменаша, Сийлахь боккхача Даьй — мехка тIем тIа байнарий обелиска хьалхашка зизаш дахкар.

Цу вIашагIкхетараша студентий сакхетам лакхбу, царна юкъера доттагIала бувзамаш чIоагIду, комсомольски балха формаши методаши эргайоах.

Техникуме союзни автономни республикай, къаьстта укхаза деша шоай викалаш бахкийтача республикай сийлен даташ торжественно дездалга чакхдоах.

Айххан доттагIален бувзамаш эттад «Электроинструмент» заводен «ОЗАТЭ» яхача Орджоникидзерча заводен, тха трикотажни фабрикан Орджоникидзерча, «Прогресс» яхача фабрикан коллективашта юкъе. Цхьа тайпа продукци арахецача цу предприятешка социалистически яхь яьржай комсомольски группашта, участкашта, цехашта юкъе. Яхьа итогаш шоай собранешка юьц комсомольцашеи кагирхошеи.

Массехк шу да балха опыт йола механизатор Кодзоев Асхьаб керте латтача «Октябра 40 шу» совхоза комсомольско-кагирхой звено коллективо ше санна йолча Пригородни района «Сельхозтехника» районни отделене кагирхой звено коллективаца яхь лелаю. Къилбаседа-ХIирийчен телевидене цу шин звено болх хьекхаб республикански телевидене гIолла.

Цу тайпарча доттагIала бувзамаша шин звено кагирхошта новкъостал ду шоай производственни декхараш кхоачашде, балха вийсаш дола кхоачамбоацараш хаинахьа гучадахен уж дIадахен. Из бахьан шоай производственни плани социалистически декхараши дизза кхоачашдеш хьайоагIа кагирхой коллективаш.

Района школашка интернациональни кхетам балара болх дукхача лостамех бу. Цига традици а хинна дIаэттад вай республикан Къилбаседа-ХIирийчени писателашца вIашагIкхетараш чакхдахар. Уж тайпа вIашагIкхетараш хул г. Назрана №№ 1, 2, 3 йолча школашка, Яндаречен Дошлакъий-Юртарчен юкъерча школашка. Цу вIашагIкхетарашка дешархоша бех къахьегамен тIемен ветеранаш, шефство лелаеча предприятей боахаший къахьегамхой, района общественность.

Школашка исторе урокашка В. И. Ленинца цхьана болх баьча деналерча революционера Сергей Миронович Кирова вахари цун революционни гIуллакхаши кIоаргга Iомадаро ког гIортолга йир г. Назранерча № 1 йолча юкъерча школаи Кировски области Уржумски юкъерча школаи дешархошта юкъе доккха доттагIал тоссадалийтара.

Кхаь шера письмош дIа-хьа кхахьийтачул тIехьагIа Уржумски школа дешархой бIаргчача классаца баьхка хилар Назране. Цхьан кIира хьоашалгIа баьхка болаш района, республика тIемен къахьегамен сийлен моттигашка гIолла хьожаш чакхбаьлар Уржумера дешархой.

КIезиг-дукха айбеннаб культпросветучрежденей болх. Клубашкеи библиотекашкеи укх тайпара выставкаш кийчъяьй: «КПСС XXV съезда решенеш — вахаре», «Са Даьхе — СССР», «Вай замагIа паха интернациональни кхетам балара балхах», кхыяраш. Района художественни самодеятельноста коллективаша укх шера дукха концерташ уттадаьд Къилбаседа-ХIирийчен Пригородни района дукхача юрташка.

А. ТУТАЕВ,
КПСС Назрановски райкома секретарь.

ХАРЬКОВ. Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 50 шу дизара цIерагIча электромеханически завода цехашкеи отделашкеи, 147 участкеи 300 бригадеи яхь яьржай. Из мишта лелаю хьожаш тIахьожам лоаттабеш я завода партийни организаци.

10-гIча пятилетка хьалхарча шера предприяте коммунисташа дукхе керда гIуллакхаш дIадоладаьд. Шоай новкъостий цар тIахьийхар пятилетка хана хьалха чакхъяккха, «10-гIча пятилетка цIера деша — лаккхара къахьегама овсарле, хIара издели — шин хашнахьа», яхача девизагIа болх бе.

Предприяте дийнъ эзар гаргга производственник личний планагIа болх беш ва.

Яхье доахача толамаша коллективата йиш хулийт декхараш тIеххкхоачашде.

СУРТА ТIА: кхоалагIча машинни цехе. Хьалха латта слесарь-сборщик Къахьегама ЦIеча Байракха орден лелаер коммунист Е. И. Курламови (аьрдехьа) слесарий бригада кулгалхо Къахьегама Сийлен III степена орден лелаер Ф. Д. Уляцкии 2ПГ 950 яха двигатель мишта вIашагIъеллай хьожаш ба.

Н. СУРОВЦЕВА сурт.
ТАСС фотохроника.

ШАХТАШИ КАРЬЕРАШИ ЙОАЦАШ ЛАЬТТАГIАРА ХIАМАШ ЯХАР

Iилма-технически революци айхха ювзаенна я пайдане хIамаш тIа-тIа дукхагIа яхарца. Царех 60—80 процент гуччахьарча способагIа йоахаш я.

Рудаш дукха доахкаш йола моттигаш рентабельни хилар ховш да. Цхьабакъда цу запасий тоъал доккха дакъа башха йоккхий йоацача, геологаша кIезига перспективни лоархIачен «забалансови» оалачен моттигашка доалл.

ГIулакх миштад аьлча, руда даккхара массаза а карьер е шахта яккха еза. Цу хана дIайохийта капитальни вложенеш массаза а йоккхий хул — руда доалла моттаг йIаьхий е къе яле а. Цхьабакъда экономически эффект руда дIаьхий е къе хиларга хьежжа хул. Цудухьа къе моттигаш мара ца ерзаеш лаьттай. Цунна дIатIатоха деза: законодательствага диллача еррига горни предприятеш декхарийла я караерзаяь моттиг пайда ийца яьннaчул тIехьагIа шин чотах рекультиваци яра балхаш де а юрта боахама е хьун гIулакха пайда эца моттигерча Iаьдалашка из дIаяла а. ХIаьта йоккхача территоре тIара хьувкъам лургбола тIоа юхаметтаоттабарга кIезига мах бодац.

Кхетадеш да, лаьттагIара пайдане хIамаш яхара моллагIа хинна а цхьа керда, оахаш бола лаьттан тIоа толха ца бе йиш хулийтаци дукха йоккхий капитальни вложенеш ца эшашин йола способ эшаш хилар. ТIаккха мара рентабельни а балансана юкъезза а хургьяц запасаш.

Из проблема къоастае вIаштIехьдаьннад Паччахьалкхен горно-химически бедала Iилматохкама институтa Iилмахой — профессора Аренс Викторa кулгалца. Цар оарцагIъяьккхай лаьтта кIал йоалла пайдане оахкал ше хоача е газа хьисапе хилийта а цул тIехьагIа скважина чу гIолла хьалъэза лаьттан тIехен тIа яккха а торо луш йола геотехнологи. Из теори я. ТIаккха практика миштай?

«Фосфорит» яхача комбинате (Ленинградски область) укх массехк шера болх беш я удобренеш хьаяра эшача бедала меттел пайда эцаш дола фосфоритови руда скважинашка гIолла хьалъувза установка. Руда (доккхий буртигаш долча гIомара тара да из) доаллача тIоанах дукха скважинаш яьхай. Царех хIаранена гидромонитор тIаюг. Скважина чу гIоилла тIоанах чуйохийт из. Низ болча хи кIежо тIоа бошабу, хIаьта къаьстта шин тайпарча насосо из еррига коачал хьалъэзе лаьттан тIехен тIа йоакх. Укхаза леза руда Iобухдоаа, тIаккха хий хьоIийтача Iам чу дода, цул тIехьагIа юха а скважина чу юха чудохийт. Болх беча хана шин соана принахьа кхест гидромонитор, лаьтта кIал 20 метр диаметри рудай тIоан соммал лакхен йола камера юхе а юташ.

Туркмене профессора Аренса кулгалца керда установка юкъейоалаяь сера даккхара. Ховш да, промышленноста тайп-тайпарча доакъошта цхьаккха дича а хиланза даргдоацаш юла сера кIира кхерах чунхача бурилгий хьисапе лаьттах доаллилга. ДукхагIйолча хана бIаьц метраш кIоарга доаллаш хул сера. Карьер хьадъярга дукха мах бода. Цудухьа юха а скважинаш ньхай, цар чу гIолла дIайха хий чухийцад. Сера лаьлад, тIаккха коача долчa тайпара хьалъувзаш лаьттан тIехен тIа даьккхад.

Способ дика я, цхьабакъда хий дукха эш. Фу дар хьотI, пагахьа санна йIовхал йоаллаш хиларах тарра серах шийх пайда ийцача? Скважина чу Iочуйохийт электродаш. Лакхача частотех йолча токаша тIоа бIоахбу. Сера лала долалу, цун пораш лоталу. Цул тIехьагIа фу чудохийт тIоана чу, тIаккха тIоа а лоталу. Йоагаш йола продукт, серинсти газ, хьалъувзаш лаьттан тIа йоакх, коач ю, чакхъяккха дIайохийт.

Горнякий къахьегам эрга боакх геотехнологе. Цар шахта чу е карьера чу бовла безаш. Лаьттан тIа болланехьа ду деррига балхаш, бокъонца механизаци яь да уж. Наьха сенна кIезиглу дIаухийта капитальни вложенеш: скважинашкара из хьалдоаха установкаш дIа-юха лелаш я. Юххера а, скважинаша шоаш лоадама эдац оахаш болча лаьттан тIоана.

ХIанз укх сахьата горно-химически промышленносте мара юкъейинхьаяц геотехнологи. Цхьабакъда цун методаш юкъеяхьа йиш йолаш я сийдола бесаш долча металлий руда доахача хана а кIора промышленносте а.

Лазарь ЛИФШИЦ,
инженер. (АПН).

Хьайбашта — шортта доакъар

Планаш кхоачашъярал совгIа цаI-ах — шин шера кхоачам хилийта доакъар Iалашде лаьрхIа тIатеIIа болх беш ба иттлагIча пятилетка укх хьалхарча шера республика юрта боахама къахьегамхой. ЛаьрхIар кхоачашде йиш йолаш да. Дика хьийкъай укх шера эри тIаювла а дIайийна а баьцаш, доакъара дIайийна хина культураш.

Республика дукхагIйолча колхозашеи совхозашеи торонех бизза пайда а эцаш дика вIаштIехьбаьккхаб доакъар Iалашдара болх.

Республике гIолла сенаж кийчъяра шера план 110 процент, баьций витаминни хьоар даккхара план 100 процент кхоачашъяьй хIанзле.

Йол, сенаж, баьций витаминни хьоар, ча соахка укх хана Iалашдаь хиннaчул дукхагIа да.

Йол Iалашъяра балхаш къаьстта дика вIаштIехьдаьха чакхдоах Ножай-Юртовски, Веденски, Грозненски, Шалински районашка. Из тайпа доакъар Iалашдара план тIеххкхоачашъяьй Ножай-Юртовски районо, хIаьта Веденски, Грозненски, Шалински районий къахьегамхоша 80 процент кхоачашъяьй йол Iалашъяра шера план.

Веденски, Малгобекски, Наурски, Советски, Сунженски, Шелковской районий боахамаша толамца кхоачашъяьй ча Iалашдара план, хIаьта баьций витаминни хьоар даккхара план Грозненски, Наурски, Сунженски, Шелковской районий къахьегамхоша кхоачашъяьй.

ХIанз тIатеIIа силос йоллаш ба республика юрта боахама болхлой. Из тайпа доакъар 463 эзар тонн Iалашдаьд хIанзле республике.

Цунца цхьана доакъар Iалашделга алсамдаккха йиш хулийтача торонех боагIа пайда эцац цхьадолча боахамашка. ХIанз а кхла езачул кIезигагIа Iалашъяьй йол Малгобекски, Ачхой-Мартановски, Урус-Мартановски районий колхозашкеи совхозашкеи.

Планал дукха кIезигагIа да Ачхой-Мартановски, Назрановски, Шалински районашка Iалашдаь ча. Баьций витаминни хьоар даккхара тIехьадус Ачхой-Мартановски, Гудермесски, Малгобекски, Надтеречни, Назрановски, Шалински районий боахамаш.

Доакъар Iалашдара планаш тIеххкхоачашъяра дукха торонаш я республике хIанз а. Царех бизза пайда эца беза юрта боахама къахьегамхоша.

ДОНЕЦКИ ОБЛАСТЬ. Ждановски «Азовсталь» яхача С. Орджоникидзе цIерагIча завода коллективо толамца кхоачашду производства эффективность лакхъяра декхар. КхоалагIча шера шоллагIча квартала итогех цунна отрасле хьалхара моттиг хьожаяьй, СССР Iаьржача металлурге Министерствай металлургически промышленноста болхлой профсоюза ЦК-ан карара кара тела ЦIе Байракх а еннай.

Шу доладелча денз планал совгIа эзараш тонн чен, болат, прокат яьккхай укхаза. Дика продукци лу металлургаша, кIезигду цунах дIадодар.

Металлургаша яхье доахача толамашта юкъе къаьстта моттиг дIалоац коммунисташа телача хьокхамо, бокъонца творчески болх бу цар, массанахьа хьаллоац коллективизмаи вIаши тIо дарен уйланца къахьегалга.

Азовски форда пароходства «Степан Маркелов» яхача агломератовоза тIа — лийнегIа дикагIйолчун тIа — вIашагIкхийтар коммунисташ металлургаши матросаши. Яхьа итогаш йир цар, сихагIа агломерат тIаозийтара а кемаш доассадара а йола планаш оттайир.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) капитана кхоалагIвола помощник Е. В. Бандолин, 2-гIа механик парторганизаце секретарь А. М. Оселедкин, доменни пишкаш хьалъюзача бригада бригадир Н. И. Усачев, доменни цеха парторганизаце секретарь В. Г. Яхимчук, капитана воккхагIвола помощник В. М. Резниченко, комсомола заводской комитета секретара заместитель А. В. Остапенко.

А. САМСОНОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

Доккхий декхарш тIаийцад

ИттлагIча пятилетка хьалхарча шера тIаийца социалистически декхараш хадданза кхоачащдеш хьабоагIа Дикаев ИсмаIала кулгалдеча Ножай-Юртовски района колхозий юкъарча хьун боахама коллектива болхлой. Цар деррига хьокхамех тIеххкхоачашъяьй бархI бетта план.

Шоай дийнахьара нормаш хадданза тIеххкхоачашъю дукхача шерашка хьун боахаме къахьегаш болча лесникаша Лякиев Хьалима, Магомаев Сайд-Эмина, трактористаша Адуев Дарас, Самханов Шайхмухьмада, Абдулхакимов Мухьмада, станочни цеха болхлоша Мутаева Исимата, Усманов Жалауде, дукха кхыбараша.

Парте XXV-ча съезда решенеш вахаре чакхъяхара шоашкара дизза дакъа юкъедахьара Ножай-Юртовски района хьун болхлоша дош деннад шера план 15-ча декабрга кхоачашъе.

Б. ДИКАЕВ.

Нормаш тIеххкхоачашъю

ИттлагIча пятилетка хьалхарча шера беркате къахьег Грозненски «Электроприбор» завода № 1 йолча механически цехерча гальванически участке болх беш болча коммунистически къахьегама ударникаша Байтаева Дагманец Яковлева Валентинаси. Цар шоай дийнахьара нормаш 120 процент кхоачашъю. Цул совгIа царех хIаране карарзаяьй массехк смежни професси.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) Д. Байтаеван В. Яковлеван.

В. ЮНЦЕВИЧА сурт.

ГЕРЗ ДIАДАККХАР ДУХЬА ЛОАТТАБУ КЪОВСАМ — ХАНО ДIАДЕХАР

Тахан, XXI-гIа бIаьшере йолалу ха гаргакхоачаш, йоазуадешар ца хоэш 800 миллион саг ва Азе, Африка, Латински Америка мехкашка, миллионаш нах ба моцал йолаш. ХIаьта цу цхьан ханна пайда хьа ца луча тIема гIулакхашка дунен тIа хIара шера дIаухийт боарам боацаш дукха ахча — 300 миллиард доллар.

Дукххача къамий къонача паччахьалкхений правительствашa Iалаьмате чIоагIа къахьег дукххача шерашка колониализмо даьча доалах хьахиннараш дIадаха, социальни прогресс Iалашъе, бахача наьха вахара боарам айбе гIерташ. Цхьабакъда Iалаьмате хала дIаяккха езаш йола духьале латт цу гIулакхашта хьалхашка — хиланза ца доала ахча ца хилар. Тамаш а яц кортамукъа даьннача мехкий валови продукт йоккха хилара темаш Iалаьмате лоха хилар. Цу мехкаштеи индустриально дегIаьхкача державаштеи юкъера юкъ лоац ца яларал совгIа, кхы тIа а, йоккхагIа хул.

ДегIаухача мехкий халкъашта тIалаттача йоккхийча халонашка хьежача, вIалла а мегаргдоацаш гIулакх хет Iалаьмате дукха ахча, Iаламен наьхен ресурсаш дунен тIарча дукххача мехкашка сихдаь хьадеш латтача герзашка дIаахийтар. Вай планетерча Iилмахойн Iилман боахлойн диъ даькъах цхьа дакъа хила мегаш бараш экономика маьршача доакъошка деча балхашта юкъе боацаш а тIа-тIа безагIча маьха хулаш дола Iоажал яхьа герз эргадоахаш тоадара шоай деррига хьинар дIателаш а ба.

ХIанзарча хана тIема техника прогресс сихъяларца дувзаденна цхьадолча герзий маьхаш Iалаьмате лакхача боарамашка кхаьчад. Аьлча кхоачам ба, ООН-а лоархIамашка хьежача, 1975 шерарча истребителага баха мах дунен шоллагIча тIема шерашка пайда ийцача истребителага бахачул 130-зза лакхбенна хилар. «Б-1» яхача американски бомбардировщикий алхха цхьа эскадрилья хьаярга дIадахача ахчах бIарча город хьалъе йиш хургьяр.

Дунен кепайоазон тIа хьалхагIа йийцай цевоаккхаш, паччахьалкхений, эггара хьалха дегIаухача мехкий экономика сихагIа айяра герзаш Iоадаро мел повкъарле ю хьахоакхаш йола цифраш. 60-гIа шераш юкъеккхаьчача хана тIема гIулакхашка дIаахийтача ахчан алхха пхелагIа дакъа тоъаргдар йоккхалга диллача Бхилаера металлургически комбинат (Инди) миссел йола Iалаьмате йоккха болат доаладу 96 завод, Египтера Асуански плотина морг йола 17 плотина хьалъяра.

ХIаьта а укх тIеххьарча итт шера кхы а чIоагIагIа сихденнад герзаш Iоаделга. Дерригача дунен тIа тахан тIема гIулакхашка дIадодар цхьача лаьрхIача Латински Америка мехкий къаман продуктал дукха а дукхагIа да. Из дукхагIа да Къилбехьен Азе, Гаьнарча Малхбоален, Африка еррига паччахьалкхений къаман валови продукта берригача маьхел. ДегIаяхкача капиталистически паччахьалкхенаша тIема гIулакхашка дIаухийта ахча дукха совгIа эшашагIа доацаш 20-зза дукхагIа да дегIаухача мехкашта новкъостал дара дIахецачул.

Ишта эттача хьала хьалхара бехктокхам эггара хьалха «унзара воаха политика» лелаеча, дунен халкъашта юкъера кхохкам кIаьлбара духьала долча гIозарашта тIабуж. Советски кхерама хьакъехьа доацараш а дувцаш тIема гIулакхашта тIа-тIа дукхагIа ахча хьежадайт цар парламенташка, хIаьта из, юххера а, тIема концернай сейфашка дода.

Ховш да, цхьаккха тайпа советски кхерам е Малхбузенна а, е Малхбоалена а боацилга. Вай мехко леррагIен хадданзен къовсам лоаттабу машар бахьан долаш, къовсам тIа доха дешаш къестадара низ юкъе ца баккхар низ юкъебаккхара кхерам тIа ца тессари духьа, сихдаь хьадеш латта герз соцадар духьа.

Советски правительства 1973 шерре а ООН Генеральни Ассамблея хьажийта дIачуелар «Кхерамзлен Совета массазара членаш йолча паччахьалкхений тIема бюджеташ 10 процент кIезигъяра хьакъехьарен иштта кхоадьча ахчан цхьа дакъа дегIаухача мехкашта новкъостал дара пайда эцара хьакъехьарен» предложени. Мах баьваргвоацаш боккха ба цу предложене лоархIам. Йоккхийча державаша тIема гIулакхашка дIаухийтача ахчах алхха цхьа процент хьаэцаргьяй. ООН-а эксперташа даьча лоархIамегIа, из ахча тоъаргдар кортамукъа яьннача паччахьалкхенашта деча новкъостала официальни объем 20 процент йоккха яра. Советски Союзо, ховш ма-дарра предложени еннай тIема бюджеташ зIамигъяьчул тIехьагIа мукъадаьннача ахчан чотах эггара хьалхарча аргIанна деш дола новкъостал Iалама низо — йокъало, Iаьржа денача хиво, дIайийна хIамаш йоэро, кхыдараша — къаьстта доккхий зуламаш даьча мехкашта долла аьнна.

ООН-а членаша советски предложенеш шерра хьаллацар хьахьекхад ООН Генеральни Ассамблея XXVIII сессе 1973 шера 7 декабре тIаийцача резолюце тIа. СССР-о проект оттаяьча цу резолюце тIа йоахаь, аргIанарча финансови шера керте Кхерамзлен Совета массазарча членаша шоай тIема бюджеташ 10 процент зIамиг а йойла, мукъадаьннача ахчах 10 процент дегIаухача мехкашта новкъостал дара дIа а хьожадолда. Мексико оттаяьча проектагIа тIаийцача Генеральни Ассамблея цхьаькха резолюце тIа цу деша хетаяь доклад эксперташа кийчъяра беш тIахьехам бар. Цу тайпара группа вIашатIъеллар 11 мехкарча экспертех, хIаьта цо хьачуеннача доклада тIа бакъдора гера дIадаккхарен дегIаахарен наькъагIа цу цхьан ханна дIахьалхашкахьа даха торо хилар.

ООН XXIX-гIен XXX-гIен сессеш йолча юкъагIа, бакъдар аьлча, гучадаьлар, цхьайола державаш тIема бюджеташ зIамигъяра тIаккха а духьала дешаш кхувлаш хилар. ХIанз а иштта латташ я проблема. Цул совгIа, цхьайолча паччахьалкхенаша хьакхайкадаьд тIема гIулакхашта тоъал дукхагIа ахча хьожаде лаьрхIа шоаш хилар. Масала, США аргIанара тIема бюджет геттара йоккха хургйолаш я — 112,7 миллиард доллар. НАТО членаш долча малхбузеневропейски мехкаша пхе шера — 1971 шерагара 1975 шерага кхаччалца — тIема гIулакхашка дIадахийта ахча шозза совгIа дукхагIа хиннад.

Советски Союзах лаьца аьлча, Европа коммунистически болхлойн партей Конференце КПСС ЦК Генеральни секретара Л. И. Брежнева хьакхайкадаьча тайпара, «сийлахь йоккхача державашта юкъе алхха из-цаI я тIема гIулакхашка ше дIаухийтар шерагара шерага алсам ца доахар а державай тIема бюджеташ массава вIаши дага а ваьнна зIамигъелга вIаштIехьдаккха гIертар а».

Тахан тIа-тIа боккхагIча лоархIаме хул тIема гIулакхашка дIаухийтар Кхерамзлен Совета массазарча членашка кIезигдара хьакъехьара советски предложенеш практически кхоачашъяр духьа шерра къовсам боаржабар. Шеко йоацаш да, герз дIадаккхара дешашта йолча Дерригдунен конференцега а цу гIулакха юкъе доккха дакъа лоацалургхилар. Вай мехко, ховш ма-дарра, шин хьо ду из сихагIа гулъяйта гIерташ. Халахете а, цхьайолча державай, эггара хьалха КНР, бехкагIа практически кхоачаш хила гаьна я из дерригдунен форум гулъяра идея. Цу тайпара Дерригдунен конференцена духьала бараша ма-дарра аьлча новкъарле ю сихдаь хьадеш латта герз соцадарца ювзаенна йола проблемаш еррига паччахьалкхенаша цхьана ювцанза ерг ца хилар белгалдоахаш йола ООН-а резолюцеш кхоачашъяра.

Герз дIадаккхар — еррига паччахьалкхений, эггара хьалха дегIаухача мехкий, экономика айяра лоархIамегIа дола хьал. Шеко яц, шоашкара хьадага а лувцаш массе тайпара бахьанаш дахарца Iалаьмате лоархIаме проблемаш къоастаяра новкъарле еш дола гIозараш морально бехке дарaн хийра дахаран 21 сентябре Нью-Йорке хьаелларгйолча ООН Генеральни Ассамблея XXXI сессе машар безача паччахьалкхенаша кхы тIа а шоай низаш тIадохийтаргхиларах.

Дерригача дунен тIарча цIена дог-уйла долаш мел долча визаша хьинаре гIулакхаш чакхдахари уж цхьоагIо йолаш хилари — царга Iалашдулург а да, цо Iалашде а деза Азе, Африка, Латински Америка халкъашта, вай планете бахача берригача наха чIоагIача машарен, социальни прогрессен перспективаш хьаелларгйолаш дола тIема кхохкам кIаьлбара гIулакх.

Александр ЕФРЕМОВ,
исторически Iилмай доктор.
(АПН).

Нохч-ГIалгIайчене–Бурятски АССР денош

ДОККХА ЦIЕЙ

Доккха цIей дессад Нохч-ГIалгIайчен лаьтта. Из да—вежарашха йолча Бурятски АССР-а денош дезделга.

«Наьха дикал — дуккал я»—оал гIалгIаша. Укх деношка кердача маIанца сийрдадувл уж дешаш.

Кхы цхьаькха а гIалгIай кица дагаух тахан: «Эзар говрстт дар веннав, эзар йиша-воша дар ваьннав».

ДоттагIий безаш а лоархIаш а ба Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхой.

Гаьнарча Буряте вахаш вола, цIи хезача советски поэта Жалсараев Дамбай айса гIалгIай меттала яьха стихаш йовзийт аз шоана тахан.

ГАГИЕВ Гирихан.

Дамба ЖАЛСАРАЕВ

ЦIИЛЕТОРГ

Лоталу цIилеторг,
ДIайов из тIаккха,
Бакъда, дIайой а,
Цо лампа хьалсог...
Сердало йоацача
Хьаарадаккха,
ЦIилеторг санна
Хьалсага хьай дог.

МЕРЗАШ

Цхьаволчо мерзаш
Безаме хьоаст —
Сомабоал ашарий
Бух боаца хьаст.
Цхьаволчо мерзех
Энжи катох —
Тохалу мерзаш,
Озалу, дох...

БIАЬСТИ

Са езачун хIара басилг —
Лотаенна герга тов...
«Малав хьона барташ
дахьар?» —
Яхаш, лу аз цунна дов.
Елакъеж из: «Ма е гIар —
БIаьсти я уж лотаяьр!».

Бурятски АССР культура дегIаярах

ЦИФРАШИ ФАКТАШИ

Бурятски АССР — Малхбоален СибарегIен йоккха Iилманеи культурнии центр. Республике йолаш я СССР Iилмай Академе СибарегIен отделене филиал, ВАСХНИИЛ СибарегIен отделене комплексни Iилма-тохкама отдел, чкъарий боахама СибарегIен Iилма-тохкама института Байкальски отделени, къаман школай института Бурятски филиал. 4 лакхера дешара заведени, 21 юкъера дешара заведени, 550 школа, 33 профтехучилище.

●

Iилмани Iилма-педагогически коллективашка къахьегаш ва 1856 болхло, цу даькъе 26 доктори 575 кандидати волаш. ЛаьрхIача юкъерча дешара заведенешка болх беш ва 1345 преподаватель, школашка — 10126 хьехархо, профтехобразоване системе—712 преподаватели мастери.

●

Бурятера хIара виълагIа вола саг хIанз дешаш ва. Педагогически, юртбоахама, технологически, культура институташка дешаш ва 21,6 эзар студент, юкъерча дешара заведенешка — 22,4 эзар, профтехучилишашка дешараш 160 эзарнега дIакхаьчаб.

●

ХIанз республика вузашка кийчбу 32 специальностехи юкъерча дешара заведенешка — 67 специальностехи нах. ИйслагIча пятилетка шерашка иституташкеи техникумашкеи кийчваь арахийцав 24,8 эзар специалист. ХIанз Буряте болх беча хIара эзарена юкъе ялх бIаь лакхерен юкъерен образовани йолаш ва.

●

Республика столице Улан-Уде диъ профессиональни театр да: Ленина орден лелаю Бурятски оперен балетен театр. Х. Намсараева цIерагIа Бурятски драма театр, Эрсий драматически театр. Республикански теникий театр, Республикански филармони я, чуйоагIаш «Байкал» яха ансамбль а йолаш. Цу учрежденешка болх беш ва 300 творчески болхло.

●

Советски Iаьдал латтача шерашка Буряте писателаша, поэташа, композитораша, художникаша дукха лоархIаме произведенеш хьаккеллай. ХIанз таржам даь йовзаш я доазол дехьарча 9 мехка. 1972 шера «Хоза Ангара» яха балет оттаярах Б. Ямпилова РСФСР Паччахьалкхен преми еннай. цу тайппара белгалъяьхав 1975 шера поэта Н. Дамдинова «Йиъ сигале», «Апрель» яхача стихай сборникаш а.

●

ХIанз Буряте болх беш я 849 клуби культура цIаи, 1119 библиотекеи дешара зали, шоай доалахьа 5 миллион книжка а долаш. Алхха дIаяхача пятилетке 61 клуби культура цIаи хьалдаьд 13,3 эзар сага лаьрхIа, керда ши библиотека хьаяьй. ХIанз культура учрежденешка болх беш ва 8700 болхло, 600 лакхерен юкъерен образовани а йолаш.

Укхаза иштта йолаш я 956 киноустановка, 5 музей, районашка шиъ филиалаш а йолаш.

●

Алхха 1971 — 1975 шерашка Бурятски книжни издательства кепатеха арахийцад 702 цIи йола книжка, тираж 4 миллион 956 эзар экземпляр а йолаш, цу даькъе бурятски меттала 248 тайпа книжка.

●

Республике арадувл эрсийн бурятскии меттала кхоъ республикански 19 районнии газеташ. Цар еррига тираж 1971 шера 180,5 эзар экземплярагара дIалахача шера 203.1 эзар экземплярага дIакхаьчай. ТIа-тIа дукхагIа деш укхаза «Байкал», «Агитатора блокнот» яха журналаш. Цар тираж 1975 шера 26,8 эзарнега дIакхаьчай.

●

Буряте деррига доазув радиофикаци яь да, нах бахача дукхагIйолча моттигашка телевизорашка хьож.

ХIара ди тIехьагIа тоалуш, йоагIа Советски Буряте столица Улан-Удэ. Къаьнача города йистошка хьахулаш латт нах бахá керда районаш, центре хьалдеш латт хIанзара дукха этажаш йола цIенош.

Малхбоален СибарегIа къаьнагIа ярех йола город Советски Iаьдал латтача шерашка чIоагIа дегIаена промышленни центри бурятски халкъа Iилмеи культуреи дегIайовласш йола моттиги хинна дIаэттай.

СУРТА ТIА: город Улан-Удэра Ленина цIерагIа майда.

Э. БРЮХАНЕНКО сурт.
ТАСС фотохроника.

ВЕТЕРИНАРНИ СЛУЖБА ДЕКХАРАШ

ИттлагIча пятилетке доккхий декхараш латт республика алархошта хьалхашка. ДIаювш йола культураш хьувкъарал совгIа, хьайбаш лебаде а декхарийла ба уж. Ер шу чакхдолаш дохка деза дийна долаш эзача 33 эзар тонн хула хьайбаш, вешта аьлча 1970 шера хинначул 15—20 процент дукхагIа.

„Из декхар кхоачашдара тIабахийта беза республика ветеринарни служба а Iилма-тохкама учрежденей а низ. Хьайбаши царгара йоалла продукташи алсамъяхара гIо дар ветеринарни служба керттера декхар да. Цо ветеринарни специалисташ декхарийла бу хьайбашта хула лазараш дIадаха а фермашта дикагIа ветеринарни гIулакх де а.

Тахан республике болх беш я 14 ветстанци, 11 участкови ветлечебница. 58 ветеринарни участок, цаI республикански 9 районий юкъарен лабаратори, Iилма-тохкама ветстанци, кхыяраш. Цу цIераш яьхача моттигашка болх беш 300 совгIа саг ва, транспортаца а кхыча эшачунца а кхоачам болаш.

Из боккха низ ба. Цунна магаа доагIа фермашкара хьайбаш цамогаш ца хилийта, царех инфекционни а кхыдола а лазараш ца кхетийта. Хьайбаш леладерашта цу тIехь гIо де декхарийла ба уж.

Масала, хьаэцаргда вай дIаюха дувла цамогараш. ХIанз а тIехьа доккха зе ду лазараша хьайбаш леладеча боахамашта. Уж лазараш дика довз хьайбаш леладерашта шоашта а.

Баьча тохкамагIа гучадаьннад хулаш долча цамогарех 60—70 процент дараш хьайбашта ма-доаттгIара доакъар дIа ца кхачийтарах хулаш хилар, из бахьан долаш довш хилар а. Бакъда иштта даледа, уж хIамаш боахамашка тергал ца деш дутт. ДIа-юха доалаш доацача лазарех хьайбаш дукхагIа дов уж леладара, Iалашдара, дебадара кIезига гIайгIа еш бола ветеринарни специалисташи кулгалхойн болча боахамашка. Кхыча тайпара да Iа лаккха шортта доакъар долча фермашка. Цига доахан кIезига дов, царгара дукхагIа продукташ йоал, уж сихагIа деб. Масала, республикерча дукхача жа Iуша 100 жийна тIехьа 110—125 Iаьхар кхебу, цхьан устагIана тIера 5—7 килограмм тха доакх, хIаьта 100 Iатта тIехьа 87—95 Iаса кхеду. Массе а шера доккхий толамаш доахаш хьайоагIа Шелковски районера Социалистически Къахьегама Турпал Эсмухамбетов Наурды керте латта жа Iуй бригада. Шоашта хьалхашка латта декхараш дика кхоачашдеш ба цу боахаме бола ветеринарни лораш Джамалдинови Эльманбетови.

Гудермеса района «Терек» яхача совхозе ветеринарни лорва Гайсултанов Абусолта. Из цига балха валехьа кхо-диъ шу хьалха эггара тIехьабусарех бар из боахам. ХIанз из совхоз районе меттел республике а хьалха латтарех цаI я хьайбаш дебадара, царгара продукташ дукхагIа яхара даькъе. ХIанз цун фермашка дац хьалха хинна бруцеллези туберкулези дола доахан. Цига дизза кхоачашду ветеринарнии зоотехническии гIулакхаш.

Ветеринарни гIулакх иштта дика ду Ведана района Орджоникидзе цIерагIча колхозе а. Шоай болх дика бовзаш а мабоаггIара беш а ба цигара ветеринараш Джунаидов Актемир, Мехтиев Дени, Магомадов Ахьмад.

Цу боахамерча хьайбашта хилац дIа-юха дувла лазараш, уж ворала а дов. Лораш ханханнахьа хьожаш, царна гIулакх дераша доакъар дуллаш, чулатта моттиг цIена а йIайха а йолаш гIулакх дар бахьан долаш да из.

Цу масалаша вайна хойт ветеринараша лерттIа болх беча, кулгалхоша ма-доаггIара доал деча, хIаьта хьайбашка хьежарашка дизза гIулакх деча хьайбаш унахцIенеи тоаденнеи хулга, царгара дикагIа а дукхагIа а продукташ йоалилга, уж дика дебилга. Цу кхаь оагIорахьара хьайбашта доагIар дIакхоачаду хьайбай боахам бизза дегIабоагIа.

Ветеринарни болхлой керттерчарех цхьа декхар да ханханнахьа маха тохар, вешта аьлча вакцинаци яр. Маха ца тохаш цхьаккха а хьайба юкъера далийта мегаргдац, хIана аьлча тIехьагIа цунгара лазар гучадала а из кхычарга дIадаржа а тарлу.

Укх тIеххьарча шерашка ветеринараша партийнии советскии органаша гIо а деш шоай болх дика бар бахьан долаш республике лаьгIденнад хьайбашта дIа-юха дувла а кхыдола а лазараш. Бакъда цох кхоачам баь лаьгIбалийта йиш яц цамогараш ца хилийтара тIехьа лоаттабу къовсам. Боахамашта доккха экономически зе деш дола, хьайбашта хула лазараш укх 2 — 3 шера дIадахара тIехьа къовсам лоаттабе беза.

Бакъда белгалдаккха деза цхьайолча ветеринарни учрежденеша шоай декхараш лерттIа кхоачаш ца деш хилар. Цун бахьанаш тайп-тайпара да. Дукха йола районии ветстанцеш готтача, ледарча, шоашта лаьрхIа йоацача помещенешка я. Масала, иштта помещенешка я Наьсарен, МагIалбика, Сунженски, Шаьла, Ножай-Юрта, Ведана районий ветстанцеш. Республике дукхагIа йолла ветстанцешка яц ковна гонахьа яь карташ, молхаш лоаттае яь подвалаш, складаш. ХIаьта районашкарча участкови лечебницашка, ветучасткашка, ветпунктагшка кхы а вогIа хьалаш да. Царех 80 — 90 процент ярашка хьайбашта ма-йоаггIара обработка е а дарба де а хьалаш дац.

Иштта хьал тIа я осеменени яра пункташ, дулха, кхачана тохкам бу станцеш, кхыяраш а.

Республике ледара леладу фермашка къе дайна хьайбаш дIадохкара, царна утилизаци яра, дулха хьайбаш доадара гIулакх а. Къе дайна хьайбаш дIадохкара дола ораш дац, хийла къе денна Iаса, устагIа карта юхе Iо а кхессе, юртарча жIалеша увзадеш хул. Цо хьайбашта тоха тарлу дIа-юха доала лазар.

Ветеринарно-санитарни хьалаш тоадара хьакъехьа 1971 шера январь бетта Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совето баь соцам кхоачашбеш бац. Районашка цу хьакъехьа ер ма-дий аьнна деш хIама дац. МоллагIча а юрта го йиш я хьокхах е кхыча хьамах хьал а элла дохкаш дола устагIан е бежана дулх, ветеринарни лоро дохка мегиргхилара денна тешал а доацаш. Уж тайпа хIамаш каст-каста холу Шаьла, Ведана, Наьсарен, кхыча районашка.

Вай лакхехьа дийца ма-хиллара, республике дукха я ветеринарни учрежденеш а ветеринарни болхлой а. Бакъда хила йоагIарашка диллача уж 50 процентага дIакхачац, иштта мара тоъац ветеринарни кадраш а. Къаьстта вогIа да из гIулакх Ведана, Ножай-Юрта, Советски районашка. Цу районашка хIанз болх беш 32 — 35 ветеринарни болхло ва, хIаьта царех лакхера образовани йолаш 5—7 мара вац. ХIаьта штатагIа хила воагIар 60 — 65, царех 40 — 49 лакхера образовани а йолаш.

Райисполкома юрта боахама производственни управленеша йоакхо е еза белгалдаьха кхоачамбоацараш ма-хулла сихагIа дIададахара а ветеринарни гIулакх тоадара а. Из дича цох доккха беркат даргда иттлагIча пятилетке хьайбай боахам тоабарен царгара йоала продукташ дукхагIа а дикагIа а яхарен хьакъехьара заданеш толамца кхоачашъяра.

Б. ДИКАЕВ.
Нохч-ГIалгIай IТВС Iилмай кандидат.

Доазол дехьара

О. Торрихоса правительствас деча социально - экономически хувцамий процесса юкъе хьинаре дакъа лоац кагирхошапанамцаша, къовсам лоаттабу шоай мохк политически ший лоIаме хилар чIоагIдара. Уж латт къаман цхьоагIо бахьан республика патриотически низаш дохаде гIерташ империалисташа леладеча гIулакхашта духьалбарий хьалхарча мугIарашка.

С. СЫЧЕВА сурт.
ТАСС фотохроника.

ДоттагIала сердал

Кабулера Джалабаде бодача наькъагIа 70 километр дIаваьхача бIаргагу указатель — «Наглу - ГЭС».

ХIаьта кхы а массехк километр дIахо вахача бIаргашта хьалхашка хьаеллалу гидроузла сурт: Iалаьмате йоккха бетонни Iаькъа латт 100 совгIа метр айенна. 250 метр йIаьха я из. Наглу-ГЭС мехка эггара йоккхагIа я. 100 эзар киловатт гаргга ба цун низ. Советски Союзо техническии экономическии новкъостал а деш хьалъяь из ГЭС—афгански энергетики дегаондле а цхьана леладеча советско - афгански гIулакхий лоархIамегIарча объектех цаI а. Эггара хьалхара агрегат 10 шу хьалхагIа йолаенна болх бе. Цу хана Кабули Панджири яха ши хий вIашагIтохаш хьалъяьча плотино Афганистане эггара боккхагIбола Iам хьахилийтар 530 миллион кубометр хий чу а долаш.

Наглу-ГЭС-о Кабули гонахьара районаши электроэнергеца Iалашъяь ца Iеш, сезонашка Iоухача хин боарамаш нийсде йиш хилийта бола лоархIаме гидротехнически гIирс хинна дIа а эттар из. Гидроузло новкъостал ду хьарсамашкарча хих электроэнергй яккхара пайда дикагIа эца. Хин лохехьа гIолла долха ирригационни гIирсаш, нах баха моттигаш, тIаьш, автонаькъаш лораду цо хьалхагIа хIара шера доагIаш хиннача Iаьржача хих.

Наглу-ГЭС хьалъяр афгански къаман кадраш кийчъяра йоккха школа а хинна дIаэттар. ГIирс хьалбеча хана советски инженерашеи техникашеи дукхахча афганцашта бетонщиканий, арматурщикий, слесарий, монтажникий, электрикий специальносташ Iомайир. Хьалха хиннача ахархоша, специальность а Iомаяь, хIанз толаме къахьег дегIайоагIаш латтача Афганистана промышленноста гIирсаши предприятеши хьалъеча.

Советски Союзо доккха новкъостал хьалхагIа а даьд, хIанз а ду Афганистана мехка энергетика дегIайоалаяра. Наглу-ГЭС-ал совгIа советски техническии экономическии новкъосталца мехка хьалъяьй Даруита ГЭС. Пули-Хумрера ГЭС. Афганистана электробалансе цу тайпарча гидроэлектростанцена лоаца дакъа тIатIа доккхагIа хул. Соахка республике яьккхача ерригача электроэнергех ниссса ах хIана яц аьнна яр СССР новкъосталца хьалъяьча электростанцешо яьккхай Афганистане Советски Союзо новкъостал а деш иштта хьалъяьи хьалъеши я дизельни электростанцеш, моттигера Iалама газ йоагаергйолаш Мазари - Шарифе хьалъяь йIовхала электростанци, кхыяраш.

Электростанцеш хьалъярца цхьана Советски Союзо доккха новкъостал ду Афганистана электросетезой боахам дегIабоаллбара. Кабула энергосистема Джалалабада энергосистемаца юкъайолийтаргйола электропередачай линеш хьалъяра проектно - тохкама балхаш да деш.

Проектно - тохкама балхаш де оттаяьча контрактана кулгаш яздеча хана республика ирригаци энергетикай керттерча управлене президента М. Мухаммаде чIоаггIа мах бир СССР-о Афганистана къаман энергетика дегIайоалаяра гIулакха деча новкъостала. Цу документа кулгаш яздар, белгалдаьккхар цо, энергетика дегIайоалаяра даькъе шин мехка юкъе цхьана леладу кхы мел дола гIулакхаш а санна, Афганистанаи СССР-аи юкъера гIулакхаш дIахо а беркате дегIайхаргхилара дола кхы цхьакха тешал а да.

Р. МУСИН,
ТАСС корреспондент.
Кабул.

Чехословаки — къахьегама вахте

Октябрь бетта ЧССР Федеральни собране, Чешски Социалистически Республикан (Чешски къаман совет) Словацки Социалистически Республикан (Словацки къаман совет) законодательни органашка, иштта областнойи, районнии, городскойи, моттигерча национальнии комитеташка хоржамаш хургда Чехословаке.

Хоржамашта кийчо яри уж чакхдахарг айхха бувзам болаш да КПЧ XV съезда решенеши 1976—1980 шерашка дегIаахара ялхлагIча пятилеткана оттаяь плани кхоачашъярца. Чехословаке Коммунистически парте ЦК-си ЧССР Къаман фронта ЦК-си хоржамашта хьалха даьча кхайкавал тIа белгалдаьккхад: «КПЧ XV съездо тIанийача программо хьахьокх болхлой классей беррига къахьегамхойи эшарashи хьашташа. Цудухьа из йолчча тайпара цхьанне санна къоабалъю Къаман фронто, тха дерригача къамо. Из бакъдеш да наха съезда программа хьаллацар, из кхоачашъяра цо тIабахийта низи хьинари».

Социалистически Чехословаке къахьегамхой кердача толамашца накъаболх хоржамашта. Яхь дIахьош производстван гIулакх дарей дикал лакхъярах, материалаш кхоярах, Iилма-технически карагIдаьннараш сихха производствана юкъедахьарах, советски новаторий опыт хьаэцарах хьакул керда боламаш.

Среднечешски областе «Каучук» яхача къаман предприяте коллективо, масала, толаме кхоачашду укх шера планал тIех 29 миллион крона продукци арахеца аьнна шоаш тIаийца декхараш.

Дунен дукхагIдолча мехкашта автомобилаш лоаттаеча «Татра» яхача заводе рационализаторски предложенеш юкъеяхьара чотах пятилеткаха бIаь миллион крона экономи е лаьрхIад.

Северо - Моравски областа Остравско - Карвински бассейна шахташа пхе шера планал тIех ши бIаь эзар тонн коксуюши кIор лургба. Иштта декхараш тIанийцад малхбоаленчешски шахтай горнякаша а. Укхаза хьалхарча ах шера, хала геологически хьалаш доллаше а, хIара денна юкъера лаьрхIача цхьан шахтеро боаккха кIор 23,3 тонн хул — моттигерча шахтай историга хьежача рекордни боарам ба из.

Кошицера Малхбоален словацки металлургически комбинато планал тIех эзар тонн прокат елар, хIаьта Северо-Моравски областа Тршинец яхача городера Октябрьски револоце цIерагIча завода металлургаша дукха дукхагIа совъяьккхай доменни пешкай планови овсарле.

Промышленни предприятей коллективел тIехьа ца бусаш боагIа юрта боахама къахьегамхой — кооперативни ахархой, госхозий болхлой.

Заводашкеи фабрикашкеи, кхашкеи, фермашкеи чIоагIа хьинар айдаь къахьегар — Чехословаке Коммунистически парте лелаеча политиках наьха боарам боацаш тешам болар, шоай мехка кхела, из дIахо а тоабара чехословацки къахьегамхой безктокхаме хилар да.

Богумил ГУБИНЕК,
чехословацки журналист.
(Прагопресс—АПН).

САХАРЕРЧА ЛОМИЙ ФУ ХАДАШ ЛАТТ

Берберски лом. Ломий цу курачеи хозачеи фун викалаш цхьан хана геттара дукха лелар доазув доацача Сахара гIомарий аренашка, къаьстта а Атласски лоамий босешка. хIаьта из бахьан долаш шоллагIа цIи е тиллай царех — атласски аьнна.

Адамий истори хьалоладеннача юххье тIаьда хинна Къилбаседен Африка климат сихха хувцаяла йолаеннай. Цу шерарча районе ширача замалахьа баьхача наха чкхараш тIа дийхкача сурташа шаьра хьахьокх антилопийи жирафийи Iулашта чарахье иха, ломашца лира къовсам лоаттабаь хилар. Ширача замалахьарча художника кулго кхыметтел воатIагарий — дуккха ха хьалхагIа денз лекъача сахарски хишка яьхарий — сурташ а дийхкад. Цхьабакъда тIа-тIа шерлуш хьаенача яьссаленарча Iымецача йIовхала Iоаткъама кIал йокъаенна дIаьннай субтропически баьцовгIа, са мел доалла акха хIамаш шорттига къулбехьенгахьа теIа яьннай. ХIаьта а берберски ломаш, циский фух доля уж доккхий викалаш, африкански саваннай къулбехьарча зоне кхелха дIадахача шоай вежараша бихьача наькъагIа дахадац.

Сахаре юке Iийна берберски ломаш цу моттигерча хьалаца дIаIемад, бIаьш шерений юкъагIа бокъонца шоай хинна куц а долаш, ломий фун ший тайпара га а хинна дIадахад. Берберски е атласски лом саваннай зонерча ший фух долчунца нийслича белгалдоал. бос сийрдагIа, кес дукхагIа яьнна хиларца. Берберски ломаш дикка теннагIа да.

Марокко атласски ломаш меллад ала хала да — цу хьакъехьара даниеш яц. Цхьа хIама да хоьш — берберски ломий фу хадаш латтилга. 1924 шера денз цар дукхагIа дола дакъа кортамукъа даьхад. ХIанз Темара яхача мароккански зоопарке-заповеднике 28 ломи 32 лома кIориги мара дисадац.

Цу шоай тайпарча хьайбай фу юха хоттадалийта гIортарах хIама хиннадац. Цул совгIа кара а доаладаь саваннашкарча африкански ломашца фу вIашагIа эдарах кхы тIа а кIезигденнад цу ломий фу.

Ю. ТЫССОВСКИЙ.
(ТАСС).

Саг хила бокъо яккхар духьа

ТIехьадаьха цIагIа леладу жIалеш а долаш бIаргаш дайна бIаьш нах болхар Стокгольма улицашка гIолла ший тайпарча демонстраце мугIарашка а этта. БIаргаш дайнараштa тIеххьа болхар къораметтаза бараш. Колоннашта тIагIолла дIахьежача бIаргагора «Тойита деза бIаргаш дайнараши къора-меттаза барашн культурни гIулакхашта хийрабаьха лоаттабелга», «Газеташи книжкаши деша торо я тхона!» аьнна тIагIолла даь йовзош я долаш дола плакаташ.

«Арбетартидинген-Ню даг» яхача газето даьча лоархIамегIа, хIара шера массехк эзар саг дукхагIа хул Швецера къора-меттазеи бIаргаш дайнеи нах. ХIаьта цу цхьан ханна царна лаьрхIа арахеца къаьстта шоай тайпара газеташ, журналаш, книжкаш шерагара шерага кIезиглу. Масала, бIаргаш дайнарашта 1975 шера арахийца книжкаш укх тIеххьарча 25 шера цIаккха а ца хиннача тайпара кIезига дар. Паччахьалкхен казно массаза а хIара шера бIаргаш дайнарашта газеташта хьежадеш хиннача ахчах — 190 миллион кронах укх шера цхьаккха крон дIахийцаяц. Къорачарна лаьрхIа алхха цаI мара доаца газет доккха миска да, кIирагIа цкъа мара арадалац.

Къеча хьал гIа шоаш хиларах протест кхайкаяр духьа мехка массе миIнигера Стокгольме баьхкаб къора, бIаргаш дайна, меттаза нах. Парламентски хоржамаш хулача хана шоаш дагабохийта а таькъазчар хьал тоадара тIадерзадаь гIулакхаш чакхдоахилга Iаьдалашкара хьадеха а лаьрхIад цар.

В. ШЕВЦОВ,
ТАСС корреспондент.
Стокгольм.

ВIАШИ БАРТ ЦА ХИЛЧА МЕГАРГБАЦ

Балхаш геттара сихденна денош да хIанз Шалински района колхозашкеи совхозашкеи: соахка гураьха дийна хинна ялаташ чуийца даьнначул тIехьагIа сихъяь оахаш латт зиб, Iалашдеш да доакъараш. Шоаш гIанийца доккхагIдола социалистически декхараш кхоачашдар духьа шерра балхаш дIадоладаьд боахамий механизатораша.

Паччахьалкхен заданеш толаме кхоачашъяра хаддаза болх беш йола техника хилийта яргьяц. Духхьал цу гIулакха къахьегаш ба «Сельхозтехника» Аргунски отделене болхлой.

Предприяте массадола хIама ши-ший метта дIаоттадаь вIаштIехьъяьккхай еррига производственни процесс. ХIара специалиста дика довз ший декхараш, цIенача дегаца кхоачашду шийна тIадилла гIулакх. Шу доладеннача юххье «Сельхозтехника» Аргунски отделене кулгалхошеи общественни организацешеи хьадда мероприятеш оттайир юртбоахамеи кхычеи техникана гIулакх диззагIа дара. Укхаза дика хов иттлагIча пятилетка хьалхарча шера хьувкъам белгалаларча даькъе шоай къахьегамах тIийша болга.

«ХIара балха денна — дикала Знак» яхаш девиз а йолаш цехий коллективашта юкъе шерра дIайолаеннай социалистически яхь. Цунах доккха беркат даьннад. Цунна тешал ду цифраша. Еррига продукци арахецара ворхI бетта план 100,3 процент, товарни продукци маьхала яккхара план — 100.7 процент кхоачашъяьй, цхьан сома лоархIаш хьаеча продукцега бода мах 91.4 кепикага кхоачабеш лохбаьб.

Социалистически яхьа итогаш яьчул тIехьагIа хьехьеккхад къахьегара автомашинашта технически гIулакхаш деча станце коллектив хьалхарча моттиге яьнна хилар. Производственни план 120 процент кхоачашъяьй цо. ЧIоаггIа барт тайна болхлой дезал ба цехе къахьегараш. Социалистически яхье хьалха баьнна болхача, производства маякаш а кхычарна хьокхам телараш а хинна дIаэттача специалистех хьинннай костяк. Царна юкъе ва КПСС членалла кандидат Шаруддин Токаев. «Сельхозтехника» Ерригроссийски объединене «Социалистически яхьа отличник» яха Значек елла вола мостовик Мухади Сериев, аккумуляторщик Увайс Оздамиров кхыбараш. Шоай плановни заданеш хIара бетта 150—160 процент кхоачашъю хьалхалаттача болхлоша.

Къахьегаме дика толамаш доах УАЗ-и ГАЗ-69-и яха легковой автомобилаш тоаеча механически мастерской коллективо. Соахка денз областашта юкъе машинашта гIулакх дергдолаш специализаци яьй мастерскешта Царна капитальнии текущи ремонт яра мел эша хьалаш кийчдаьд цига.

Района боахамий транспорта гIулакх дикагIа дара цIенхаштта новкъарле ю запасной оатхалаш ца тоъаро. масала, ГАЗ-53, ММЗ-555 маркех йолча автомобилашта. Из бахьан долаш балха графикаш юкъагIйоахаш моттигаш нийслу. Уж халонаш тIалаттаашехьа а, ворхI бетта задани 105 процент кхоачашъяьй ремонтникаша. Иштта толаме кхоачашъеш латт 8 бетта задани а.

Боахамийн «Сельхозтехника» Аргунски отделенеи кулгалхой шоайла дагарлараш кхеталеши цхьан бартаца гIулакхаш леладеши хиларо тоъал влияни ю ремонт сихеи дикеи яра, хаи средстваши кхоара.

Цунца дувзаденна предприяте партийни организаце секретара, автомобилашта технически гIулакхаш деча станце начальника Барзукаев Бадрудина йоах:

— Правилаш тIа оттадаьд, гIулакх дайта хьалуш йола техника бокъонца шиш ханнахьа лулга. Масала, автомобилашта технически ремонт ю хIара 5—6 эзар километр никъ цар массаза бу. Цхьадолча боахамий кулгалхоша, цунах дош ца а хеташ, хIаманна пайдана йоацачь яллалца лелаю транспорт. Юххера а укх тайпара сурт отт цхьан автомобила технически гIулакх дарга 25—31 сом дода боахама, хIаьта техника дийй ханнахьа хьацa яйтача 150—300 сом дода. Гуш ма-дарра, техника гоаярах боахама хулаш гIойле яц. ХIаьта кхы дикагIча хьал тIа-м «Сельхозтехника» а хилац: автомобилашта дукхагIа а дикагIа а гIулакх де торо йолча метте дерригa низаш капитальни ремонт яра тIадерзаде а безача маьха йола ха йоае а езаш хул.

Шоай торонашка а хьежа, предприяте къахьегамхоша лаьрхIад шера планагIа 25 декабре кхоачашъе оттаяь паччахьалкхен задани 20 декабре кхоачашъе. Соахка хиннaчунца нийсйича дикка лакхъеннай укхаза къахьегама овсарле. ХIанз юкъ-юкъерча цехашка шера план 1 декабре кхоачашъе йиш йолаш цхьайола белгалонаш гучаьннай. Царех я, масала, автомобилашта технически гIулакх ду станци.

А. АХМАТОВ.

Шоллагlа шу ду сержант Барзукаев Лема Советски Эскаре гIулакх деш вола. ЦIаккха ак ца оалаш Даьхенна хьалхашка лерттIа ший гIулакх дIадахьарах чIоагIа сий ду Лемай командованей новкъосташей.

Отделене командир ва Барзукаев. Шийгара масал гойташ кхетам тел цо къоназа бIухошта, Даьхенна хьалхашка дизза шоай гIулакх кхоачашдар дIадех хIаранегара. Цудухьа тIема даькъа подразделенешта юкъе дикагIа яр я цун отделеня.

ТIемен политически кийчон отличник вола Барзукаев Лемма отпускагIа цIавена хиннав ший да-нана дахача Грозненски района Алхан-Кала яхача юрта. ТIадоагIача шера бIаьсти чакхйоал эскара мутIарашка из гIулакхе хила везаш йола ха.

СУРТА ТIА: Л. Барзукаев.
Я. ЦУЕВА сурт.

№ 18 ЙОЛА «АГИТАТОРА БЛОКНОТ»

КПСС Нохч - ГIалгIай обкома пропагандан агитацеи отдела аргIанара № 18 йола «Агитатора блокнот» арадаьннад. Цун хьалхарча оагIув тIа кепатеха ба парте областной комитета III пленумах лаьца бола хоам.

Номер тIа тоъал дика хьекхай «Кубанций почннах» яха рубрика. НГIАССР юрта боахама министра заместителя С. Дышниева язъя «ШоллагIча хьувкъамга хьежжа хургба толам» яха статья я укхаза кепатеха. Цу рубрикана кIала иштта кепатеха я КПСС Гудермески горкома хьалхарча секретара А. Чайкина язъя «Дуга чуэцаш да» яха статья а.

Машинашъерий Ерригсоюзни денна хетаяь я «Сийлен даташ» яхача рубрикана кIала кепатеха КПСС обкома промышленно - транспортни отдела заведующе Г. Олейникова язъя «Вай мехка индустриальни низа лард» яха статья. «Хьехархочун ди» — иштта цIи йолеш я НГIАССР просвещене министра заместителя С. Калашниковас язъя статья.

Дунея халкъашта юкъерча темах лаьца блокнота тIа кепатеха я Ю Попова язъя «Дерригача дунен халкъий доттагIала тарам» яха статья.

Атеистически темах номер тIа кепатеха я парте обкома лектора, исторически Iилмай кандидата Э. Исаева «Мархай социальни чулоацам» яха методически разработка.

Агитатора долча повкъостала хьажкIан дуген чуэцарга дола тIахьехамаши, факташи, цифраши кепатеха я «Хьай записной книжка тIа дIаязъе» яхача рубрикана кIала.

ХАННАХЬА КИЙЧЪЕ КУЛЬТПРОСВЕТУЧРЕЖДЕНЕШ

ДОШ КХОАЧАШДЕРГДА

Назрановски района культпросветучреждене болхлоща дукха къахьийгар учрежденеш хьатIадоагIача Iанга кийчъяда. Кхоачамбоацараш дукха дар, тишденнача тховнех ладар Iочу а ухаш, чу мел йола хIамаш йохкалуш латтар Джейрахьарчеи Аьлти - Юртарчеи культура ЦIеношка, иштта кхычахьа а. Дукха дийлар ремонт яра гIулакх вIаштIехьдаккха гIерташ Аьлти - Юртарча культура ЦIен директор Мальсагова Союзхан. Довизар цо хьийга къа. Дукххача шера беха лаьтта тхов хийцаб, тоадаьд кино гойта цIа, керда хьаяьй директора кабинет, хIаьта укх деношка яь яргья гIозна йола помещенеш. Iала замалахь болх бе дика кийчдеш латт Аьлти-Юртара культура ЦIа.

Ер кхоалагIа шу дар Джейрахьарча культура ЦIенна капитальни ремонт ю яхаш, цхьа хьастам теха а хIама ца деш, дисар а тишлуш латта. ХIаьта укх шера тха вIаштIехьдаьлар цун тхов хувца а кхыйола ремонта - эша гIишлон материалаш ниiсъе а.

Бакъдар, аьлча тахан а культура ЦIа Iан замалахь болх бара кийча дац, директора Цицкиева Тамарас ремонт яра балха йоагIача бесса йоакхо еш ца хиларах. Мохк агаро а даьд лоархIам бола зе, дале а йисача хана сихха чакхдаькха дала дезаш да ремонтни балхаш. Iана кийчо дика ярца белгалъяьннай Долакха - Юртара клуб (заведующи Мальсагова Александра). КIир теха, хьакха дезача басар хьекха, тоха дезача кулг теха хоза тоаяьй юртара клуб. Iалашдаьд Iан доагаде дахча, кIора.

Массане а иштта йоакхо хьалаpe, дика хургдар ерригача района гIулакхаш. Наьсарен дукххача юрташкара тишъенна, кIезига доал, бIаргIуина дaь клубни гIишлонаш мохк агаро пайдана йоацаш йохаяьй. Цудухьа дIаяха оттаяьй СурхотIарa, Iаьлий - Юртара, Экажкъонгий - Юртара, ТIой-Юртара, БурокIалара клубни гIишлонаш. Цар когаметта кердаяраш хьалъергйолаш я. Хала хургда цу юрташка хьатIалоагIача Iай болх бе, хIана аьлча, цIеной гIулакх вIаштIехьа дац. Дене а цу юрташка культмассови болх бара клуб башта меттел цIе уголокаш хьайийлай.

Библиотекашта Iан кийчо яра гIулакхаш дикагIа латт. Массанахьа а IалашбаьIб хIора, хьатIаккухьаш латт дахча. Ремонт дика чакхъяьннай, цхьадола лоадамбоацараш ца лаьрхIача. Царех цаI да Iаьлий-Юртара керда йилла библиотека йисте ца ялар. Октябрь бутт хьатIаккхачалехьа йистеяла езаш я из, оаха лерхIачох, нагахьа санна культура министерстваси РСУ-ен шоай дош деннача тайпара цига де дезаш дар чакхдоакхе.

Дошлакъий-Юртара керда библиотека а я хьаллотае пешк а йоацаш, иштта хьалъяь хиннай из Назрановски РСУ-с.

Оаха, района культура болхлоша, 1-гIа октябрь хьатIаккхачалехьа культура учрежденеш Iана кийчо яь йистеяха дош деннад. Из кхоачашдара тхоай ерригa торонаш, низ оарцагI а боакххаргба оаха.

М. АУШЕВ,
Назрановски района культура отдела заведующи.

ГIа боахаш я фестиваль

ХАЛКЪА ТАЛАНТАШКА ХЬАЖАР

28-ча августе деза город Грозне С. М. Кирова цIерагIча парке дIахьош да «БартдхьоагIонца низ болаш да вай» яхача девизагIа республика юртарча районий халкъа талантий хьажар. Республика ялх районий художественни самодеятельноста коллективага хьежад тхо.

Зрителашта езелар Ачхой-Мартановски, Наурски, Малгобекскии Советскии районий коллективий выступленеш. Белгалде деза, цхьацаболча иллиалархой репертуара юкъе керда произведенеш юкъеяьххала. Уж да Надтеречни районерча А. Сакиевас А. Дукаеваси оала «ЦIейна хетадаь илли», цу районерча «Колокольчикм» яхача ансамбло доаккха «ЗIамига кIант», Ачхой-Мартановски районерча районни культура ЦIен «Фэртанга» яхача вокально - инструментальни ансамбла «Россе дог» яхар, Советски районерча «Советски Союза сийле» яха Чагаевас даькккха иллеш. Концертни программа оттаеча дукхагIча даькъе юкъеккухьараш Коммунистически партей советски халкъей революционни, тIемеи, къахьегамеч традицеш хьагойта иллеш да.

Самодеятельноста дукхача тайпашта юкъе къаьстта моттиг дIалоац хоровой искусства. Из дика дагакхоабаш болх бу Советски района кулгалхоша.

Дика хетарва ала деза, Советски района мехкарашта къаман илле хьисап, хозал хьахьокха карагIдоалилга. Хоро даьхар моттигерча авторийи нохчий халкъийи иллеш. ХIаьта а ала безам ба, хIанзара иллеш халкъий дараш санна дика мехкараштэ ала вIаштIехь ца доалилга. ДукхагIча даькъе из тийша да коллектива репертуара юкъе керда иллеш ца кхахьарахи кийчъеш дукха ха йоаe езаш йола, керда произведенеш наггахьа мара юкъехьош ца хиларахи. Зрителаша лакха мах беш я Советски района Итум-Калински юртарча культура ЦIен кхалнаьха вокальни группа. Цу группа юкъе дакъа лоацаш ба преподавателаш, колхозхой, лакхерча классай дешархой, культура ЦIен болхлой.

Шоай торонашка хьежжа говзал гойтанзар хьажаре дакъа лаьцача Шалински Наурски районаша.

М. ГАРЧХАНОВ,
республикански халкъа творчества ЦIен вокхагIвола методист.

СУРТА ТIА: илли оал Советски района хоро.
Г. ШАБАСОНА сурт.

Редактор
Т. А. ТЕБОЕВ.

• Граждански оборонах хIаранена ха дезар

ЯДЕРНИ ГЕРЗАХ ЛОРАВАЛАРАХ

Советски наха беш бола Iалаьмате бокха кхолламий болх айхха бувзабенна ба дерригача дунен тIа машар хилийтарца йолча цар массазарча уйланца.

1945 шера 6-чеи 9-чеи августе Хиросимаи Нагасакии яхача японски городашка лийлхача американски атомни бомбаша цу городашка бахача наха боккха бала тIакхоачабаь ца Iеш, долла хIама хIалакдеш дола герз аьнна цIи дIаяха керда унзаре герз гучадаьнна хиларах дерригача дунеига хоам а бир.

Сирса даннеша яхачох, уж бомбаш чуетта йолаялале хьалхагIа Хиросиме 300 эзар гарггеи Нагасаке 200 эзари саг вахар. Цу шинна а городе баьхача нахах къаьстар (човнаш хинна, боабаь, лучевой лазарах цамогаш хинна) 215000 саг, е 43 процент.

Лозабаь цах сов дукха хилар ядерни герза низ Iалаьмате боккха хиларах хинна ца Iеш, атомни бомбаш цу шинна а городе бахача наха вIалла дагадоацаш лийлха хиларах а да. Тоъал дукха нах ниiсбенна хинна улицашка, хьулавала моттиг йоацача араюкъе. Иштта новкъа даьннад шинна а городе баха нах кIалхарбовлен лозабаьрашта медицински новкъостал деи кийчбалаза хилар а.

Атомни е термоядорни бомба эккха тарлу фега, лаьттан тIа а кIал а, хи тIа а кIал а. Эккхача моттигага хьежжа бебе лоархIаш ба цу бомбай низ а.

Эккхача атомни (водородни) герзах зулам доал талгIи тохарца, йIовхалца а Iоаткъам беш сердалон зIанараш хецарца, радиоактивни зIанараш хецарца, хIаьта иштта радиоактивни веществашца моттиг бIехъярца.

Ядерни бомба ийккхача моттига тIагIоллара сурт укх тайпара хул: эккхам хулача хана бIарг-цIацкъам тохача юкъа хьахул Iалаьмате чIоагIа кхоxкаенна сферически кепара сийрда, цкъаза маьлхал а 30-зза сийрдагIа йола цхьа хIама. Ийккхачул тIехьагIа цхьа ха яьлча сердал кIезигагIа хул. Фега ийккхача хана лаьттан тIа е хи тIа кхачац алан бургац. Ше ма ийккхинге йоккха а хиле урагIа йода алан бургац. Цун температурен сердали йоккха юкъ юкъе ца йолаш цхьан ханна эшаяла йолалу. 100 километр гаьнара гуш а Малхал 30-зза сийрдагIа а хул сердал. Эгтара чIоагIагIа из сийрдаяьннача хана массехк миллион градус хул цун йIовхал.

Ядерни эккхама тIагIоллара сурта IотIакхет итташ километраш гаьна дIахозеи геттара чIоагIа ди деттача хьисапе долен эккхама тата. Эккхама низа талгIи цу сахьате массе оагIорахьа дIа-юха йода. Геттара чIоагIа тоIаденнача фон боарам боацаш сиха дода тоатол морг я из. Эккхама талгIе низ моттигаген метеорологически хьалашкеи хьежжа барж дIа-хьа. Белгалдаккха доагIа, талгIе низ тайп-тайпарча гIирсашта Iаткъаш хилар бахьан долаш цо шийца Iалаьмате дукха хIамаш — кирпишкаш, кизга Iоакъингаш, дахчаш, кхыяраш — боарам боацаш сиха удаеш хилар. Кхы тIа цар а зепаш даьд тIирсашта, човпаш яьй наха.

Керттерча даькъе сердалон зIанараш бахьан долаш ювл цIераш боагабу нах. Сердалон зIанараш фех чакхъювлача хана меллу цар низ. Къаьстта чIоагIа меллу из дехкахи кIурахи уж чакхъювлача хана. МоллагIа чIоагIа хIама, масала пен е га, сердалон зIанара наькъа тIа латташ хилча гIойле хул тIабоагIа цун низ байбара.

Iалаьмате кхераме я мел сома яле а хIамах чакхйоалаш йола гамма-зIанараши нейтронаши. Цар радиаци дегIах чу а йохийташ унзаре лазар тох сагахи хьайбахи.

Ядерни герзагахьара зулам ца хилийтара цунах лоравалара наькъаш а да.

«Фегахьара кхерам» яха хоам хинначул тIехьагIа беррига баха нах шоай фусамашкара ара а баьнна, шоашта къоастаяьча убежищашка баха беза. «Фегахьара кхерам» хьакхайкабаьча хана улицашка коашка ниiсбенна нах шоашта эгтара гаргагIа йолча убежищашка дIалачкъа декхарийла ба. Нагахьа санна юхе гIолла убежищаш еце е йиза яле, орашка, саьнгарашка, харшашка, складашка, кхычахьа дIалачкъа деза.

Убежищашкара арадоалача хана батах противогаз йолла е бати мерaжи пахашк а хьоарчаяь дIакъовла еза, цхьанна меттера дегI дерзана ца а дуташ;

зулам дессача моттига сихха тIехлелха деза белгалбаьча наькъагIа;

цIагIа чудаха а убежищашка шоашка хиначул совгIа цхьаккха хIама хьаэца а мегаргьяц;

зулам дессача моттиге е Iоха а, е Iовнжа а, хIама мала а яа а, гIаьле оза а мегаргьяц;

зулам дессача моттигера арадоалача хана барзкъаш Iодегаде, маьчашта хIама хьакха, противогаз е хьоарчаяь пахашк Iоякха, противогаза тIара дом дIабакха, кулгахйоалларгаш дIаяха, кулгаши юхьмараши хица цIена дила деза.

Кхыметтел хоам беш йола служба геттара дика вIаштIехьъяьккхале а, бахача нахах цхьабараш, тайп-тайпарча бахьанегIа цIагIа, улица тIа, коа ниiсбала тарлу ядерни герз деттача хана. Зуламах шоаш лорабергбола гIулакхаш цу наха шоаш де деза шоашта.

Нагахьа санна цIагIа а долаш сердал эккхаш шоашта яйча, цу сахьате пена тIехьашка лачкъа деза корах чуйоагIача сердалов зIанарашка шоашта эйп ца дайтар е эккхама талгIе массача низо йодаь яхьача кизга Iоакъингашка а тайп-тайпарча кхыча хIамашка а шоаш лоза ца дайтар духьа.

Нагахьа санна атомни эккхам хулача хана шоана юхе гIолла пен хиннабеце, сердал эккхаш шоашта ма яйнгге а сихха цIенъюкъе Iолега деза (когаш корагахьа а долаш), юхьмараш а дIалочкъаяь, дегIа тIара цхьаккха моттиг ерзана ца а юташ.

Нагахьа санна коаюкъе а латташ эккхама сердал йоалаш шоашта бIаргаяйча, сихха эгтара гаргагIа (2—3-гIа) йола хьуладала моттиг хьалаца еза орча, пена, кирпишкий карта, гувна кхычоа тIехьашка дIалачкъа деза.

Б. КИНДАРОВ,
Нохч-ГIалгIай АССР унахцIено лораяра министра заместитель.

ФУТБОЛ

ТIа-тIа гIулакх талхаш доагIа Грознерча «Терека». Иштта, 18-ча сентябре Краснодаре моттигерча «Кубано» счет 2:0 а йолаш эшаяьчул тIехьагIа турнирни таблице 16-за моттиге Iоккаьъяьннай «Терек».

ХIаьта цу туре хинна кхыдола вIашагIкхетараш иштта чакхдаьннад: «Кайрат»—«Нефтчи» — 1:0; «Пахтакор» — «Торпедо» — 0:0; «Памир» — «Таврия» — 1:0; «Колхозчи» — СКА — 2:0; «Шинник» — «Спартак» (Ивано-Франковск) — 2:0; «Рубин» — «Нистру» — 0:0; «Звезда» — «Даугава» — 2:0; «Кузбасс»— «Металлург» — 0:0; «Эльбрус» — «Спартак» (Орджоникидзе) — 1:2.

НОВКЪОСТО НОВКЪОСТАХ

Тха Абдула Адамович

Пхийтта шу гаргга ха я Курчалоевски № 1 йолча юкъерча школе математика хьехархочо Абдулмежидов Абдула Адамовича болх бу. Цу юкъа сий даьккхад цо дешархошта а хьехархошта а юкъе.

Абдула Адамовича кулгалду математика кабинет дика Iалашъяь я технически средствашца, укхаза я киноаппарат, фильмоскоп, эпидиаскоп... Дукха я кабинете гойтара пособеш я. Царех дукхагIъяраш хьехархочо дешархоща цхьана хьаяь я. Цхьаккха урок чакхъялац цун темаца йоагIа гойтара пособеш йоацаш. Абдула Адамовича юкъеххухь дешархоща хIаранеца къаьсткъаьстта болх бар санна йола пайдане метод. Цо торо лу дика дешаш барашца санна дешара тIехьабусарашца а болх бе.

Хьехархочун Абдулмежидова болх — дог цIенача хьехархочун балха масал да, ший урокаш бераштa сагота хургйоацаш, царех хIараяр зIамига цIей хургдолаш кийчъе хьож из.

Тхо, къопа хьехархой, касткаста ух Абдула Адамовича урокашка, педагогически говзалга, класса доал де, хIара дешархочунца болх бе а цар атта кхетаергйолча тайпара керда материал хьеха а Iомале.

Абдулмежидов а воагIа тха урокашка. Тха гIалаташ хьадовзийт. Бакъда, цхьа дика оамал я цун — ше кхоачамбоацарех оалар а саббаре, сагa дикагIа хила догдоагIаргдолаш оал цо. Цудухьа цо аьннар цIаккха новкъа хилац тхона, хов тхона наставник тха профессиональни говзал лакхъялар лоwш волга.

Абдула Адамович ший балха а берашта а тIера вола. Лакха говзал йола хьехархо хиларца вовзарал совгIа дика общественник хиларца а вовз. КхоалагIа шу да из профсоюза моттигерча комитета председателалла хержа.

Дукха ха йоацаш ВЦСПС-ера ена комисси хилар школе. Цо белгалдир школа месткомо дешара-кхетама болх тоабара дукха хIама даь хилар заседанешкеи совещанешкеи дай-ноаношца бу болх, урокашта гойтара пособеш юкъеххахьар, хьехархочун говзал лакхъяр, дешархошта атеистически кхетам балар санна дола доархIаме дешаш гIеттадеш хилар.

Тха педагогически коллективера ахаш бараш Российски Федераце тайп-тайпарча моттигашкара — Рязанера, Волгоградера, Тулера, Ивановера. иштта кхычахьара хьатIабаьхка хьехархой ба. Уж берригаш шоззa вIаштIардаьча паргIатача, дикача цIеношка бах. Абдула Адамович даим тхона фу эш хьежаш хул. ТIабаьхкача хьехархоша саготдергдоацаш деррига а ду месткомо.

А. МАЛАКОВ,
Курчалоевски № 1 йолча юкъерча школа хьехархо.

ТЕЛЕВИДЕНИ

21 сентябрь
I ПРОГРАММА

9.00 — Кердадараш. 9.10 — Б. Т. Iуйранара гимнастика. 9.30 — Б. Т. Мультфильмай программа. 10.00 — Б. Т. Арбузов. Горьке цIерагIча Куйбышевски драматически театоа «Старомодни комеди» яха спектакль. 12.15 — Б. Т. ДIалокх Снегиревас. 13.40 — «Юхера дуне — гаьнара дуне» яха Iилмай-популярни фильм. 14.30 — Б. Т. «Исторе оагIонаш». 15.00 — Твардовский. «Наькъ йисте латта цIа». 15.30 — Телевиденен радион скрипачий ансамбло дIалокх. 16.00 — Миклуха — Маклай. «Эрсий наькъахои тохкамхои». 16.30 — Б. Т. «Вай сомий беш». 17.00—Б. Т. «Догам». 18.00 — Кердадараш. 18.15 — Б. Т. Мультфильм. 18.25 — Б. Т. Украински ССР халхарий Паччахьалкхен академически ансамбла концерт. 19.10 — Б. Т. «Калифорни тахан» яха 5-гIа фильм. 19.35 — Б. Т. Концерт. 19.50 — Б. Т. «Андронникова дош», яхача телевизионни фильма премьера. «Тагильски находка» яха ихелагIа фильм. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Б. Т. «Иоланта» яха фильм-опера. Йистеяьлча — кердадараш.

II ПРОГРАММА

18.00 — Кузнецов Андрей. Телевиденс Грозненски студе Дуэла хьалхара бийса» яха спектакль. ЙоккхагIа йолча классашка дешабагIарий заявкегIа. 19.05 — Дунен халкашта юкъера обозрени (гIалгIай меттала). 19.20 — «Нохч-ГIалгIайчу гIолла». Информационни программа (эрсий, галгIай меттала). 19.40 — «Комсомольская правда» газета совгIат даккхара. ГТО комплекс кхоачашъяра яхь. Репортаж. 19.55 — Киножурнал. 20.05 — ЦIи яларах лоравалара бокъонаш кхоачашъе. Доакъараш лорадара тIахьожаш лоаттабе. 20.10 — Хоамаш, реклама.

«Хьона йола стихаш». 10.00 — «Иоланта» яха фильм-опера. 11.30 — Короткометражни фильмай программа. 13.35 — Телевизионни документальни фильмай программа. 14.35 — «Партийни организаци а партийни литература а» яха Ленина статья. 15.05 — «Тха улицагIара команда» яха берашта дола художественни фильм. 16.25 — Б. Т. «Дзержинске цIераца». 17.15 — «24 сахьат». Информационни программа. 17.30 — «Юртара горизонташ» Социалистически яхьа дневник. 18.00 — Кердадараш. 18.15 — Б. Т. «Самукъане ноташ». 18.30 — «Ялат кхедер» яха телевизионни очерк. 19.00 — Б. Т. Халхараш ду СССР халкъа артисташа Максимовас а Васильева а. 19.15 — Б. Т. «ДоттагIален наькъашка гIолла». Чехословакски Социалистически Республика. 3-гIа передача. 19.45 — Б. Т. «Спортлото» тираж. 20.00 — «Мартен Иден» яхача телевизионни спектакла премьера. 1-гIа дакъа. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Б.Т. «Вай адрес — Советски Союз». 22.15 — Б. Т. «Советская приморья» яхача телевизионни документальни фильма премьера. Йистеяьлча — кердадараш.

II ПРОГРАММА

18.00 — Бераштa дола фильм. 18.30 — «Нохч - ГIалгIайчу гIолла». Информационни программа (эрсий, нохчий меттала). 18.50 — «Новосельский» совхоза бьъладараш кхедераш бойна (нохчий меттала). 19.00 — «Петилетке хьалхалаттарашка тха мормал да». 19.05 КIиран киноэкран. 19.10 — Кагирхой атеизми. Позици хIа ма хета. ВЛКСМ Грозненски горкома секретара Эльмурзаева беседа. 19.20 — Къахьегамхой художественни самодеятельни творчества Ерригсоюзни хьалхарча фестивала шоллагIча турага. Самодеятельни художникий выставка. 19.35 — Короткометражий фильм. 19.40 — «02 ладувгIаш я».

22 сентябрь
I ПРОГРАММА

9.00 — Кердадараш. 9.10 — Б. Т. Iуйранара гимнастика. 9.30 — Б. Т.

РАДИО

21 сентябрь

6.30 — «Кхашка хIара сахьат деза да». Гудермесски боахамашка гIолла яь рейд (эрсий меттала). 6.50 — Вахарца айхха бувзам болаш. Коммунистически къахьегама школай опытацава (эрсий меттала). 7.20 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.28 — «Сердало» газета обзор. 7.32 — Хоамаш. 8.25 — Иллеш, ашараш, халхара ашараш (гIалгIай меттала). 8.45 — Вошал долча Буряте талгIе тIа (эрсий меттала). 9.15 — «Пропагандист Назаров». Зарисовка (нохчий меттала). 9.30— «ХIанзарча хана цъона саг» яха радиовыпуск (гIалгIай меттала). 16.00 — Тха почта (гIалгIай меттала). 16.15 — «Керадар лохаш» яха передача (нохчий меттала). 16.30 — Юрта боахама хьалхалаттараш шоана» дола концерт (гIалгIай меттала). 18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гIалгIай меттала).

ХАОТТАМ

Тахан республике гIоллеи Грознеи хувцалуш морхаш а йолаш, лоадама йоачан а йоацаш, малхбоалехьара 5 — 10 метр мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике гIолла 17 — 22 градуси Грозне — 19 — 21 градуси йIовхал йолаш хилеи тарлу.

Кхоана хувцалуш морхаш а йолаш лоадама йоачан а йоачаш къилбаседа районашка дохк а доаллаш, 7 — 12 метр чIоагIа къилбаседа малхбоалехьара мух а хьекхаш хилеи фегара температура бийсана 12 — 17 градуси дийнахьа 23 — 28 градуси йIовхал йолаш хилеи тарлу.

МЕТЕОСТАНЦИ.

Хьаяьй Новосибирске

Арахьарча экономически бувзамех, сибирски машинашъерий гIулакхехи планехи АПН корреспондентага Мейсак Николайга дувц КПСС Новосибирски обкома секретара Миронов Ивана.

— 40 мехко ийю тха еза-йоккха электрически машинаш, 21 мехко — электроболат лоаладу пешкаш. Итташ долла мехкашка дIаухийт сибирски сеялкаш, культиватораш, радиодеталаш, видеомагнитофонаш, дукха кхыяраш. КПСС XXV съезде Л. И. Брежнева белгалдаьккхад, арахьара экономически бувзамаш дегIадар — советски экономика дикка лакхъялар, дунен тIа керда хьал оттар, социалистически содружества мехкий дунен тIа машар хилийтара къовсам лоаттабар да аьнна, оаха, сибирякаша, арахьара экономически бувзамаш ма-могга дегIадоаладу. тха машинашъю отрасль къона яле а..

«Субэлектротяжмаш» яха завод болх бе йолаенна 20 шу мара дац. ХIаьта цун низ болча генераторашца болх беш дунен итташ электростанцеш я. Цо вай мехка арахецаш йолча ерригача гидро - турбогенераторех диълагIдола дакъа лу. Укхаза хьаяьй хина шелъеш йола 300 эзар киловатт низ бола «ТВМ-300» яха хьалхара турбогенератораш. Цар пайдане болх бара коэффициент феца шелъеш йола турбогенераторел лакхагIа я. Цу морча машиний йоккха кхоане я. Дукха ха йоацаш сибирякаша хьае йолаяьй «ТВМ-500» яха генератор.

«Сибэлектротяжмаша» машинаш оттаяь СЭВ мехкий-доакъашхой атомни электростанцешка — «Норд» (ГДР), «Козлодуй» (НРБ).

Цу заводо иштта металлургически цехий прокатни станашта автоматически управлени яра йола цхьа фаза йола частота хувцара прибораш арахец. Из оборудовани латт Румыне Галацки металлургически комбинате.

Ший аргIагIа сибирякаша техника ийю ЧССР-ера, ГДР-ера, Венгрера, Польшера.

Новосибирске дукха ха йоацаш «Сибирски прибор» яха выставка хилар, — дIахо дувц Миронова. — Цо хьахьекхар Iилмаца айхха бувзамаш долаш дегIайоагIача геттара къоначa сибирски приборостроене лакха боарам. Полупроводникий физика институте хьаяьй моноатомни тIехен сомал хьахьоккхаш йола лазерни эллипсометр! «Карл Цейсс Иена» яхача фирмана Новосибирске хьаяьй 15 милливатт низ бола гелиево-неонови лазер.

Новосибирска индустре иттлагIча пятилетке йоккхий планаш я. Арахецаргйолаш я 12000 йоккхий электрически машинаш. Царна юкъе я дунен тIа эггара хьалхя ях миллион киловатт йола «ТВ-500», 42 мехка заказаш кхоачашдергда: «Сибэлектротяжмаша» кхыча мехкашка дIаухийтаргйола машинаш 12 миллион сома дукхагIа хургья..

Кхыча йоккхаза «Сибэлектротерм» яхача заводо, масала, хьалъяьй шийл йоккхагIа кхы йоаца электродугови болат лоаладу 200 тонн чуйода пешк. Европе цу тайпара яраш арахецаш яц. Завода 15 шу мара даьннадеце а цо арахец тайп-тайпара агрегаташ: электрошлакови переплава лаьрхIа яраш, босбола металлаш лоаладара герметически электропешкаш. Сибирски электротермически оборудовани дIаккхухьийт ГДР-е, ЧССР-е, Румыне, Франце, Швеце. ГДР-а лаьрхIа сибирякаша плазменно-дугови пешка проект яьккхай, укх шера Польшана оаха хьалъергья ше мо кхы йоаца 150 тонн еза слиткаш ю пешк. Заводо хьаяь дукхагIйола машинаш доазол дехьа цу тайпара кхы йоацаш я. ИттлагIча пятилетке «Сибэлектротермо» кIезига лургьяц керда машинаш. Царна юкъе я керамически тигль йолаш 30 тонн тухйода плазмотронаш юкъе а хьош болат лоаладу электропешк.

Чакхдоаллаш аргда аз, тIема шерашка хьалъяьча еза-йоккхача станокийн гидропрессийн заводах. Тахан — халкъашта юкъе шерра бувзамаш леладу йоккха предприяти я из. Цунах оал «заводий завод»: цо хьаю ше мо кхы йоаца еза-йоккха программни управлени йола станокаш, социалистически содружества мехкашка а иштта Франце, Финлянде, Австре а дика йолаш цIи дIаяха тIех низ бола гидропрессаш Цу морча цхьан станока дозал 300 тоннал совгIа хул, хIаьта лакхал 4 этаж йолча цIенага дIакхоа. Из эша аьнна дукха заказаш кхаьяад, царна юкъе Англереи Японереи доагIаш.

ДIадахача пхе шера заводо цхьаь-цаI рекламаши ийцаяц доазол дехьарча заказчикашкара.

Аз йийцараш йиъ завод мара яц, хIаьта уж дукха дукхагIа я. Цхьабакъда, бIаргагуш дар цаI да: «Хьаяьй Новосибирске» яхача марка цIи тIех-тIехьагIа дIайовзаш латт.

(АПН).

Йий лохкар:
— Сагота ма хила хьо, Iусман-Гири, хIанза-м кхоачашъергъя хьона вай план...

Сурт диллар Х.-Б. ЙСРАИЛОВ.

ДЕЗА НОВКЪОСТИЙ!

ДIАДОЛАДЕННАД 1977 ШЕРА

СЕРДАЛО

ГАЗЕТА ЯЗПУЛГА

Газета язлу бувзама ерригача отделенашка а промышленноста, транспорта, гIишлошъеча предприятешкарча, дешара заведенешкарча, колхозашкарча, совхозашкарча, учрежденешкарча, общественни организацешкарча кепайоазув доаржадеча общественни уполномоченнешка а гIолла.

ГАЗЕТ ЯЗДАРА МАХ: шера — 3 сом 12 кепиг; ялх бетта — 1 сом 56 кепиг.

ДИЦ МА ЛЕЛАШ «СЕРДАЛО» ГАЗЕТА ХАННАХЬ ЯЗЛЕ!

ТХА АДРЕС: 364051. г. Грозный, Ленина, 9 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктокхама секретара — 3-34-38; партийни вахарен культура отделий 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отдела — 3-74-68; бухгалтере — 2-54-30; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364051. г. Грозный, ул. Ленина, 9 (3-й этаж). Телефоны редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры — 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем — 3-74-68; бухгалтерии — 2-54-30; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ05490. «Грозненски рабочий» издательства типографи, Маяковске 92. Типография изд-ва «Грозненский рабочий», Маяковского 92. Заказ № 6934.